

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

Магістерська робота

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК,
ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК,
У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Виконала:
Кривулько Тетяна Борисівна
магістрантка 62-1 МДО групи
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:
Тітаренко Світлана Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент

Глухів - 2025

Анотація

Кривулько Т.Б. Педагогічні умови формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку

У магістерській роботі на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сутність поняття «сталий розвиток»; розкрито його значення в системі сучасної освіти; визначено психолого-педагогічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку; охарактеризовано принципи і підходи до формування сталих уявлень у дітей дошкільного віку; досліджено рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток; обґрунтовано та впроваджено психолого-педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку; здійснена перевірка ефективності психолого-педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток.

Доведено, що сформовані в дитинстві уявлення мають тривалий вплив на поведінку та ставлення людини до природи в дорослому житті. Обґрунтовано психолого-педагогічні умови сталого розвитку дітей старшого дошкільного віку: створення навчально-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти та вдома; розвиток екологічної грамотності; інтеграційність освіти.

Визначено когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий та соціально-комунікативний критерії сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку. Для цього дібрано та використано діагностичні завдання, що проводились в ігровій формі.

Доведено ефективність впровадження психолого-педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Ключові слова: сталий розвиток, діти старшого дошкільного віку, психолого-педагогічні умови, заклад дошкільної освіти, екологічна свідомість, дія, поведінка.

Annotation

Kryvulko T.B. Pedagogical conditions for developing sustainability-oriented skills in older Preschool children

The master's thesis, based on the analysis of psychological and pedagogical literature, reveals the essence of the concept of "sustainable development"; reveals its significance in the system of modern education; determines the psychological and pedagogical features of the development of children of senior preschool age; characterizes the principles and approaches to the formation of sustainable ideas in preschool children; investigates the levels of formation of primary ideas about action and behavior oriented towards sustainable development in children of senior preschool age; substantiates and implements the psychological and pedagogical conditions for the formation of primary ideas about action and behavior oriented towards sustainable development in children of senior preschool age; tests the effectiveness of the psychological and pedagogical conditions for the formation of primary ideas about action and behavior oriented towards sustainable development in children of senior preschool age.

It is proven that the ideas formed in childhood have a lasting impact on the behavior and attitude of a person to nature in adulthood. The psychological and pedagogical conditions for the sustainable development of children of senior preschool age are substantiated: the creation of an educational and developmental environment in a preschool educational institution and at home; the development of ecological literacy; the integration of education.

The cognitive, emotional-value, activity-behavioral and socio-communicative criteria for the formation of initial ideas about action and behavior in children of senior preschool age are determined. For this purpose, diagnostic tasks were selected and used, which were carried out in a game form.

The effectiveness of implementing psychological and pedagogical conditions for the formation of initial ideas about action and behavior in older preschool children that are oriented towards sustainable development has been proven.

Keywords: sustainable development, older preschool children, psychological and pedagogical conditions, preschool educational institution, environmental awareness, action, behavior.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	11
1.1. Сталий розвиток як основа сучасної освіти.....	11
1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.3. Принципи і підходи до формування сталих уявлень у дітей дошкільного віку.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК, У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	32
2.1. Визначення рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.....	32
2.2. Реалізація педагогічних умов формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.....	45
2.3. Аналіз ефективності реалізації педагогічних умов з формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.....	65
Висновки до розділу 2.....	72
ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема сталого розвитку є однією із найактуальніших на сьогодні, вона викликана ускладненням взаємозв'язків між людиною та навколишнім природним середовищем. Виникла нагальна потреба заповнити прогалини у формуванні екологічної культури та поведінки сучасної людини. Починати цей процес необхідно з дитинства.

Дошкільний вік – критичний період у формуванні основних життєвих цінностей і звичок. Діти відкриті до нових знань і легко засвоюють поняття про дбайливе ставлення до природи, ресурсів, навколишнього середовища, у них активно формуються базові соціальні, емоційні та когнітивні навички. Дослідження показують, що раннє формування уявлень про сталі дії та поведінку сприяє розвитку екологічної свідомості. Це закладає фундамент для подальшої поведінки та ціннісних орієнтацій дитини.

Дослідження показують, що сформовані в дитинстві уявлення мають тривалий вплив на поведінку та ставлення людини до природи в дорослому житті. Можливості формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, обговорювалися у дослідженнях таких вчених, як О. Безсонова, Л. Бурбела, Н. Гавриш, О. Задніпраний, С.Іванчук, М. Махмутов, Н. Миськова, О. Орлова О. Пометун, О. Саприкіна, І. Сущенко, О. Тавстуха та ін.

Педагогічні умови формування екологічно свідомої людини розглядалися в працях С. Варенко, К. Хомченко та ін., відзначалась важливість формування екологічної культури в період дошкільного дитинства.

У наукових працях А. Богущ, Д. Ващенко, О. Кононко, В. Котирло, З.Плохій, Т. Поніманської, Ю. Приходько зазначена сприятливість дітей дошкільного віку до впливів довкілля, різних емоційно-образних стимулів, їх емоційна реакція на безпосередні враження.

Методологічні засади екологічного й соціального виховання, принципи освіти для сталого розвитку та підходи до організації освітнього середовища,

необхідного для раннього формування базових уявлень про сталий спосіб життя розкрито у працях Л. Лук'янової, І. Бех, О. Сухомлинської.

Незважаючи на широкий спектр наукових досліджень у цьому напрямі та вагомий внесок багатьох науковців, проблема підготовки вихователя до формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей дошкільного віку розроблена не повною мірою, що негативно позначається на професійному становленні фахівців з дошкільної освіти. Все вище зазначене визначає актуальність теми дослідження «Формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

Мета, об'єкт та предмет визначають такі **завдання дослідження:**

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сучасний стан вивченості проблеми формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі.

2. Обґрунтувати педагогічні умови формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити рівень сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

4. Перевірити ефективність педагогічних умов формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: процес формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку буде ефективним за умови

створення в освітньому процесі комплексу взаємопов'язаних педагогічних умов, а саме:

- інтеграція ідей сталого розвитку в освітній процес ЗДО;
- створення розвивального предметно-просторового середовища, яке сприяє формуванню природоохоронних, соціальних та побутових навичок;
- побудова партнерської взаємодії з родинами, спрямованої на посилення сталих моделей поведінки;
- застосування інноваційних педагогічних технологій, зокрема еко-проектів, арт-терапевтичних практик та технологій екологічного виховання.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз педагогічної, психологічної і методичної літератури; систематизація та узагальнення підходів до формування навичок сталого розвитку; моделювання педагогічних умов та змістового наповнення освітньої роботи; порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Емпіричні методи: педагогічні спостереження за діяльністю та поведінкою дітей; бесіди, інтерв'ю з вихователями та батьками; діагностика рівня сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток (анкетування, картки спостережень, авторські діагностичні завдання); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи).

Методи кількісної та якісної обробки результатів: кількісний аналіз (підрахунок, відсотковий розподіл, порівняльні таблиці); якісний аналіз (інтерпретація динаміки, характеристика змін); графічна інтерпретація результатів (таблиці, діаграми).

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Мішково-Погорілівського закладу дошкільної освіти №1 «Золотий ключик».

Теоретичне значення дослідження: уточнено зміст поняття «навички, орієнтовані на сталий розвиток» у старшому дошкільному віці. Розкрито психолого-педагогічні засади формування еко-соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку. Науково обґрунтовано педагогічні умови, що

забезпечують ефективне формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Практичне значення дослідження:

– розроблені та апробовані педагогічні умови формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку можуть бути впроваджені в освітній процес ЗДО;

– створені методичні рекомендації, дидактичні матеріали, заняття, сценарії еко-проектів для дітей старшого дошкільного віку

– результати можуть бути використані вихователями, методистами, студентами педагогічних спеціальностей.

Апробація результатів дослідження і публікації

1. Кривулько Тетяна Актуальні питання сталого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» 10 - 12 листопада 2025 року. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2025.

2. Кривулько Тетяна Психолого-педагогічні умови формування сталих уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць за матеріалами XIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» 10-12 грудня 2024 року. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024.

Участь у конференціях:

1. XIV Міжнародній Інтернет-конференції молодих учених та студентів «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних гуманітарних наук» 10-12 грудня 2024 року. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024.

2. I Всеукраїнському форумі «Дошкільна освіта в контексті сталого розвитку: інвестиція в майбутнє» 28-29 січня 2025 року.

3. II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» 13-14 березня 2025 року. Житомир: ЖНУ ім. І. Франка, 2025.

4. IX Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної і початкової освіти» 26-27 березня 2025 року. Вінниця : ВНПУ ім. М. Коцюбинського, 2025.

5. XII Міжнародній науково-практичній онлайн конференції «Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості» 20-21 березня 2025 року, Дніпро – Слов'янськ: ДВНЗ ім. В. Даля, 2025.

6. II Міжнародній науково-практичній конференції «Дошкільна освіта в сучасному освітньому просторі: реалії, загрози та перспективи» 16-17 квітня 2025 року, Лубни: ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2025.

7. Всеукраїнській студентській конференції «Дошкільна та спеціальна освіта в умовах модернізації: проблеми, інновації, перспективи» 30 травня 2025 року, Івано-Франківськ : КНУ ім. В. Стефаника, 2025.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок. У тексті вміщено 5 рисунків та 9 таблиць. Додатки викладено на 29 сторінках. У списку використаних джерел – 53 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

1.1. Сталий розвиток як основа сучасної освіти

У 50-60 рр. ХХ ст. вперше з'являється концепція поняття «Охорона навколишнього середовища» і на науковому рівні починається усвідомлення небезпечного подальшого розвитку техногенної економіки. Зароджується початок розуміння суспільством екологічної загрози та поштовхом для розроблення нормативно-правових актів в яких розроблені правила використання та користування природними ресурсами [5]

В 1970-х рр. дослідження Римського клубу намагалися знайти шляхи протистояння наростаючим глобальним загрозам екологічної та енергетичної катастрофи. Група інтелектуалів під керівництвом А. Печчеї об'єдналася для дослідження та подолання екологічних, економічних та соціальних проблем. Пріоритетними задачами цієї групи було глобальне моделювання, яке враховує взаємозв'язки різних аспектів людського життя – економічного, морального, культурного, політичного та соціального [5]

У 1980-х рр. були прийняті Всесвітні стратегії охорони природи, вони містили поняття сталого розвитку та мали концепцію екологічного розвитку, тобто розвитку без руйнування, розвитку екосистем [7, с. 23]

Термін «сталий розвиток» відповідає англійському терміну «sustainable development», що перекладається як «життєздатний розвиток». Його вперше було використано у 1987 р. у виступі під час Доповіді Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН «Наше спільне майбутнє» Г. Брутландом, який трактував цей термін як рух уперед, коли людство задовольняє свої життєві потреби, не обмежуючи при цьому можливості наступних поколінь [8]. Єдиного визначення поняття «сталий розвиток» сьогодні не існує. Вчені тлумачать його по-різному, але його зміст і сутність у всіх визначеннях схожі.

Наприклад, Г. Меффе вважає, що сталий розвиток – це задоволення людством власних потреб не за рахунок природного капіталу, а за рахунок самого капіталу [10, с.14]. Як характеристику процесу чи стану, що підтримується невизначено довго, сталий розвиток розглядає дослідниця О. Пометун [34].

Автори програми «Дошкільнятам освіта для сталого розвитку» зазначають, що «...поняття сталий розвиток не є тотожним поняттям економічно стабільний і екологічно безпечний розвиток (екорозвиток). Мова не йде тільки про забезпечення прогресу економіки та ресурсів для неї або лише про збереження природи. Поняття сталого розвитку виражає досить просту ідею: необхідно досягнути гармонії між людьми з одного боку і суспільством та природою – з іншого» [15].

Сучасне людство постійно змінює свої ціннісні орієнтації, його мислення сьогодні сповнене ідей ефективного використання ресурсів, сприяння розвитку цивілізації, недопущення екологічної деградації планети. Тому особливе місце у впровадженні ідей сталого розвитку займає освіта, яка може надати людям необхідні знання та уміння для подальшого їх застосування на практиці.

В 2002 р. в м. Йоганнесбург на Всесвітньому саміті ООН зі сталого розвитку вперше була сформульована проблема освіти для сталого розвитку суспільства та прийнята вимога перегляду всіх форм навчального процесу, інтеграції до освітнього простору методів та прийомів формування цінностей сталого розвитку [17, с. 21].

На саміті було представлено 190 країн, міжнародних організацій. Особливе місце в документі відведено освіті як ключовому чиннику формування культури сталого розвитку, що стало важливою передумовою для проголошення ООН Десятиліття освіти для сталого розвитку (2005 – 2014 рр.). Багато країн, зокрема й Україна, почали розробляти національні освітні стратегії, спрямовані на розвиток екологічної компетентності та формування у молодого покоління моделей поведінки, орієнтованих на відповідальне ставлення до природних ресурсів. Для української освіти важливим наслідком

стало включення ідей сталого розвитку до державних стандартів, освітніх програм, програм з екологічного виховання та розбудова системи інтегрованого підходу до формування у дітей початкових уявлень про дію й поведінку, орієнтовані на сталий розвиток [17, с. 22].

Отже, освіта для сталого розвитку має бути інтеграційною, спрямованою на комплексне вирішення проблем особистісного розвитку. Основою освіти для сталого розвитку є її інтеграція в різні напрями і форми освітнього процесу на певних етапах виховання та розвитку дітей, проникнення в різні сфери суспільного життя.

Стійкі навички виявляються у сформованості початкових уявлень про сталі дії і поведінку, усвідомленні необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього, розвиненості ефективних звичок соціальної поведінки, економічного споживання ресурсів та збереження природи. Результатом цього є створення моделей поведінки і стилю життя, що відповідають потребам сталого розвитку людства саме у сучасного покоління, починаючи з дошкільного віку [19, с. 40].

На думку М. Мелманн [27] та О. Пометун [34] сталий розвиток для освіти є педагогічною системою, що ставить перед собою нові цілі та завдання і вирішує їх через нові підходи. Ця система спрямовує нові покоління на побудову сталого суспільства, пріоритетами якого є взаємоповага, терпимість один до одного, побудова взаємовідносин на засадах міжкультурної співпраці.

Дошкільна освіта займає особливе місце у реалізації цілей на шляху до сталого розвитку суспільства, тому що дитинство є найбільш сприятливою порою для розвитку переконань і цінностей, які закладають основу особистості. Освіта в дошкільному віці формує такий спосіб мислення, культуру поведінки та свідому відповідальність, які дитина з роками примножуватиме, переносячи їх в доросле життя.

Визначаючи спрямованість знань у дошкільників, зазначимо, що це сформовані початкові уявлення про дії та поведінку, орієнтовані на стійкий розвиток в екологічній, економічній та соціальній сферах повсякденного

життя. Це знання і розуміння важливості впроваджувати різні форми вітання та подяки, формул звернення, вибираючи з них необхідні у залежності від ситуації спілкування, прохання про допомогу та надавання її тому, хто потребує, тощо.

Як вважає О. Савченко, освіта з раннього віку повинна формувати у дитини ціннісне ставлення до природи, суспільства, праці, бути наскрізною для всіх освітніх галузей [48]. Дослідник А. Стерлінг наголошує, що освіта має не тільки давати знання, а й змінювати спосіб мислення людини [48].

Сучасний освітній процес спрямований на розвиток критичного та творчого мислення, уміння аналізувати інформацію, робити свідомий вибір і нести відповідальність за власні рішення. У цьому контексті освіта виступає механізмом формування компетентної, соціально активної та здатної до саморозвитку особистості, яка орієнтується на цінності сталого розвитку, гуманізму та демократичних засад. Таким чином, трансформація мислення стає ключовою умовою підготовки людини до життя у та взаємопов'язаному світі.

Науковці І. Бех [8], О. Кірпа [20] та Н. Гавриш [15] підкреслюють, що інтеграція ідей сталого розвитку в освітній процес закладу дошкільної освіти сприяє формуванню у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, розвитку морально-етичних норм та початкових уявлень про взаємозв'язок між дією людини й станом довкілля. Вони справедливо вважають, що стале виховання має ґрунтуватися на діяльнісному підході, який забезпечує дитині можливість самостійного дослідження, експериментування та прийняття відповідальних рішень у повсякденних ситуаціях.

У працях Т. Поніманської наголошується, що реалізація принципів сталого розвитку в дошкільній освіті передбачає комплексний вплив на емоційно-чуттєву сферу дитини, розвиток екологічної свідомості та здатності співпереживати природним об'єктам. Вона зауважує, що систематична екологічна освіта в дошкільному віці є передумовою формування

відповідальної поведінки в майбутньому, що безпосередньо впливає на якість життя суспільства [35, с.183].

В наукових доробках Н. Гавриш і О. Пометун визначені такі основні завдання освіти сталого розвитку в закладах дошкільної освіти:

1. Мотивувати дошкільників до певної моделі поведінки орієнтованих на сталий розвиток.
2. Формувати початкові уявлення у дітей дошкільного віку про дії та поведінку в контексті сталого розвитку, для свідомого вибору власного життя.
3. Формувати усвідомлення дітей про економічне використання ресурсів, для збереження природи та суспільства в майбутньому [15].

Науковці зазначали, що реалізація всіх завдання потребує не тільки методичного матеріалу, а й щоб дорослі а саме: вихователі, вчителі, викладачі, які навчають в першу чергу самі дотримувалися всіх правил сталого розвитку. Сталий розвиток – це цілий напрям освіти, який формує певну модель поведінки, яка дозволяє, не знижуючи сьогоdnішній рівень життя дбати про майбутнє покоління [22, с.71].

Міжнародні організації, насамперед ЮНЕСКО, основним моментом вважають, що дошкільна освіта є основою реалізації Глобальної програми дій у сфері освіти для сталого розвитку. У документі «Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives» (2017) зазначено, що саме ранній розвиток дитини забезпечує формування таких значущих компетентностей, як повага до природи і культурного різноманіття, уміння мирно взаємодіяти, відповідально використовувати ресурси та піклуватися про власне здоров'я [5].

Поряд з поняттям «освіта для сталого розвитку» науковці використовують термін «емпауермент». Так М. Мелманн визначає його як «пробудження внутрішньої сили людини, її натхнення, мотивацію до дії» [27, с. 23].

Основою педагогіки емпайерменту є діяльнісний підхід у навчанні, тобто складовими навчального процесу вважаються самостійне пізнання та

дія, прийняття учнями самостійних рішень щодо власного життя. Програми освіти для сталого розвитку, дозволяють дітям розуміти власну роль у житті: їх дії, спосіб життя, цінності, які вони обирають, – впливають на стан суспільства та природного довкілля [50, с. 179].

Основними принципами педагогіки емпатерменту є:

1. Суб'єктність дитини – дитина сприймається як активний учасник освіти, здатний приймати рішення, висловлювати думки, обирати види діяльності.

2. Партнерська взаємодія «педагог – дитина». Педагог не вказує, а співпрацює; не контролює, а супроводжує; не наказує, а допомагає знайти власний шлях.

3. Довіра і безпека – створення емоційно комфортного середовища, в якому дитина не боїться помилок і має можливість бути собою.

4. Діяльнісний принцип – дитина розвивається через активну діяльність, дослідження, експерименти, взаємодію з реальним середовищем.

5. Усвідомлений вибір – дітям надається право вибору (матеріалів, способів виконання завдань, партнерів у грі), що формує свободу та відповідальність.

6. Підтримка ініціативності – педагог заохочує висунення ідей, творчість, самовираження, дає дитині можливість спробувати нове. Ініціативність розглядається як здатність дитини самостійно виявляти спонукання до діяльності, пропонувати власні ідеї, обирати способи дії, приймати рішення та відповідати за їх результати. На рівні старшого дошкільного віку цей процес є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей період активно формуються вольові якості, саморегуляція, мотиваційна сфера, перші уявлення про відповідальність та співпрацю.

7. Рефлексивність – розвиток уміння аналізувати свої дії, емоції, успіхи та труднощі.

8. Гендерна, соціальна та культурна рівність. Усі діти мають рівні права та можливості, їх унікальність цінується і підтримується [36, с. 13-14].

У системі дошкільного виховання педагогіка емпіаурменту реалізується через:

- створення в навчально-виховному процесі середовища вибору (вільні центри діяльності, варіативні матеріали);
- ігрові технології, що дозволяють дитині відчувати себе лідером, творцем, дослідником;
- проектну діяльність, де діти виступають співавторами й ініціаторами, мають можливість втілювати у життя свої ідеї та задуми, проявляти творчу фантазію;
- підтримку самостійності у самообслуговуванні, комунікації, вирішенні конфліктів;
- демократичне спілкування, де слова дитини мають вагу;
- емоційну підтримку, що формує впевненість і самоповагу;
- педагогічну фасилітацію – роль вихователя як посередника, який допомагає дитині знайти рішення, а не пропонує готове [24, с. 135].

Емпіаурмент сприяє формуванню у дошкільників базових компетентностей, таких як самостійність і відповідальність, соціальна взаємодія та комунікація, критичне мислення, креативність, здатність до співпереживання та взаємодопомоги. Дитина відчуває власну цінність та важливість свого місця в сучасному світі.

Педагогіка емпіаурменту ставить за мету переорієнтацію поведінки дітей, зміну образу їх думок, перетворення їх свідомості на основі зміни світосприймання.

Отже, все вище наведене дозволяє зробити висновок, що значення сталого розвитку для освіти проявляється у таких аспектах, як формування базових екологічних і соціальних цінностей, що визначатимуть поведінку особистості в майбутньому; розвиток початкових знань про довкілля та причинно-наслідкові зв'язки між діями людини та природними процесами; становлення відповідальної поведінки, орієнтованої на турботу про ресурси,

здоров'я та безпеку; забезпечення наступності освіти, оскільки цінності сталого розвитку стають наскрізними на всіх рівнях сучасної освіти.

Інтеграція ідей сталого розвитку в дошкільну освіту розглядається науковцями як необхідна умова становлення особистості, здатної до екологічно й соціально відповідальної поведінки. Вплив виховання у дошкільному віці на подальші життєві вибори дитини обґрунтовує важливість раннього формування цінностей сталого розвитку – як основи майбутньої культури взаємодії людини, суспільства та природи.

1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

Період старшого дошкільного віку (5-6 років) період називають сензитивним для розвитку всіх пізнавальних процесів дитини: уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, уяви. Його можна назвати базовим віком, коли в дитині закладаються багато особистісних аспектів, опрацьовуються всі моменти становлення «Я»-особистості. Науковці (Л. Божович, Г. Костюк, К. Крутій) підкреслюють, що саме у старшому дошкільному віці закладаються механізми внутрішньої саморегуляції, основи навчальної мотивації та здатність до усвідомлення власної діяльності [48].

Увага є одним з основних психічних процесів, що забезпечують організацію пізнавальної діяльності та поведінки дитини. У старшому дошкільному віці відбувається суттєве вдосконалення властивостей уваги, зростає її стійкість, довільність і здатність до свідомого контролю.

Мимовільна увага, що виникає внаслідок яскравості, новизни або емоційної значущості подразників, залишається провідною. Проте у 5–6 років активно формується довільна увага, яка вимагає свідомого зосередження на певній діяльності. Старші дошкільники вже здатні виконувати завдання за інструкцією, зосереджуватися на занятті 10–15 хвилин, перемикати увагу

відповідно до вимог дорослого, контролювати свою поведінку («слухаю уважно», «стежу за завданням») [18, с. 59].

Стійкість уваги у старших дошкільників значно підвищується. Вони можуть тривалий час утримувати концентрацію на цікавій діяльності (гри, малювання, конструювання). Проте при монотонних або нецікавих завданнях стійкість швидко знижується. Тобто стійкість уваги залежить від емоційної привабливості діяльності, наявності мотиву та рівня розвитку довільності. Чим більше дитина зацікавлена, тим більш стійкою буде її увага.

Переключення уваги у старших дошкільників стає більш гнучким: діти можуть переходити від одного виду діяльності до іншого за вимогою дорослого. Розподіл уваги лише починає формуватися. Дошкільник ще не здатний повноцінно виконувати дві рівнозначні задачі одночасно. Однак він може слухати вихователя і паралельно виконувати прості дії (розглядати картинку, тримати предмет). Проте дошкільники швидко втомлюються при тривалій концентрації без зміни виду діяльності, тому необхідно поєднувати декілька простих завдань, по чергово їх змінюючи.

Таким чином, можемо зазначити, що увага дітей старшого дошкільного віку характеризується значним зростанням її довільності, стійкості й організованості. Проте вона залишається нестійкою при відсутності інтересу або надмірних вимог. Розвиток уваги потребує спеціально організованої педагогічної роботи, яка поєднує ігрові методи, мовленнєву підтримку, пізнавальні завдання та емоційно сприятливе середовище.

Пам'ять і мислення є центральними психічними процесами, розвиток яких визначає пізнавальні можливості дитини та її готовність до навчальної діяльності. У старшому дошкільному віці відбувається якісна перебудова цих процесів, що зумовлює перехід від наочно-дійового до елементарного логічного мислення, а пам'ять набуває більш довільного, усвідомленого характеру [9, с. 168].

Пам'ять дітей 5–6 років характеризується інтенсивним удосконаленням різних її видів – мимовільної, довільної, образної, словесно-логічної та емоційної.

У дошкільному віці домінує мимовільна пам'ять, тобто запам'ятовування, що відбувається без спеціальної мети. Дитина краще запам'ятовує те, що викликає в неї емоційний відгук, є цікавим, пов'язаним із діями чи грою. Водночас у старшому дошкільному віці починає активно формуватися й довільне запам'ятовування.

Дитина вже може ставити собі мету запам'ятати певний зміст, використовувати елементарні мнемічні прийоми (повторення, групування, встановлення асоціацій), контролювати процес пригадування за словесною інструкцією дорослого.

Довільна пам'ять активно розвивається під впливом спеціально організованих дидактичних ігор, навчальних ситуацій, сюжетно-рольової діяльності. У цей віковий період образна пам'ять (зорові, слухові, моторні уявлення) залишається провідною, а словесно-логічна пам'ять поступово зміцнюється, особливо у процесі розвитку мовлення й уміння працювати з текстом. Діти здатні відтворювати короткі оповідання, казки, описувати події, утримувати в пам'яті послідовність дій.

Мислення дошкільника – це процес активного пізнання, який проходить у кілька стадій: наочно-дійове, наочно-образне та елементи словесно-логічного мислення.

У 5–6 років домінує наочно-образне мислення, коли дитина спирається на конкретні уявлення, образи, ситуації. На цьому рівні діти можуть виділяти істотні ознаки предметів, порівнювати об'єкти за 2–3 ознаками, встановлювати прості логічні зв'язки, узагальнювати предмети за родовими ознаками. Наочно-образне мислення підтримує розвиток уяви, творчості, мовлення [9, с.171].

Поступово формуються перші елементи логічного аналізу, а саме:

– розуміння причинно-наслідкових зв'язків («чому?», «для чого?»);

- здатність до елементарних висновків;
- вміння класифікувати предмети за суттєвими ознаками;
- побудова узагальнень на основі словесних інструкцій [9, с.172].

Мислення у старших дошкільників тісно пов'язане з мовленням. Дитина вчиться формулювати судження у зв'язній формі, описувати явища й події, розв'язувати мовно-логічні задачі, ставити запитання, що свідчить про зростання пізнавальної активності. Мовлення стає інструментом регуляції поведінки та власних міркувань.

Старші дошкільники здатні виконувати завдання на порівняння, класифікацію, узагальнення, розв'язувати прості проблемні ситуації, діяти за алгоритмом, планувати свої дії на 2–3 кроки наперед. Проте мислення ще емоційно забарвлене та залежить від наочності.

Отже, пам'ять та мислення дітей старшого дошкільного віку переходять на якісно новий рівень. Дитина починає свідомо регулювати процеси запам'ятовування й пригадування, активно використовує мовлення як інструмент мислення, засвоює логічні зв'язки та причинно-наслідкові залежності. Це забезпечує основу для формування у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток

Мовлення у старших дошкільників удосконалюється за всіма параметрами: розширюється словниковий запас, формується граматичний лад, зростає зв'язність висловлювань. Діти здатні складати розгорнуті оповідання, аргументувати свою думку, підтримувати діалог.

Для старшого дошкільного віку характерне формування довільної поведінки та вольових дій. Діти вже можуть стримувати імпульсивні реакції, дотримуватися правил, підпорядковувати свою поведінку певній меті. Розвивається здатність до емоційної регуляції: дитина усвідомлює власні емоційні стани, намагається контролювати їх відповідно до соціальних норм.

Емоційна сфера відзначається підвищеною чутливістю, здатністю до співпереживання, емпатії. У цей період посилюється потреба у позитивній оцінці дорослого, прагнення до самостійності та визнання власних досягнень.

Старший дошкільний вік є періодом інтенсивного соціального розвитку. Діти активно вступають у різні види взаємодії з однолітками: спільні ігри, групові завдання, елементи кооперації. Формуються навички партнерського спілкування – уміння враховувати позицію іншого, домовлятися, розподіляти ролі, вирішувати конфлікти в ненасильницький спосіб [45, с.306].

Провідною діяльністю залишається рольова гра, проте вона ускладнюється: з'являється сюжетність, стійкі ролі, правила гри, високий рівень уявності. Саме через гру дитина засвоює соціальні норми, моделі поведінки, ролі дорослих. На думку провідних педагогів, у старшому дошкільному віці гра стає більш структурованою, сюжетно змінюється, включає правила, ролі та елементи планування. У процесі гри діти вчаться взаємодіяти, домовлятися, розподіляти обов'язки, аналізувати ситуації та знаходити рішення конфліктів. Водночас науковці підкреслюють важливість інших видів діяльності – пізнавальних занять, дослідницької діяльності, елементарної праці, творчих завдань, які сприяють розвитку інтелектуальних і практичних умінь [1, с. 147].

У цей період значно зміцнюються моральні уявлення: діти розуміють зміст правил, усвідомлюють категорії добра і зла, справедливості, відповідальності. Науковці підкреслюють, що моральний розвиток нерозривно пов'язаний з розвитком довільності та соціальної взаємодії: дитина починає регулювати свою поведінку, орієнтуючись не лише на зовнішній контроль, а й на внутрішні норми. Формуються перші моральні мотиви – бажання допомагати, захищати слабшого, підтримувати порядок, дотримуватися справедливості в групі [40, с. 14]. Видатний педагог В.Сухомлинський вважав, що: «Правильне включення в життя суспільства, правильна соціалізація можлива лише тоді, коли людина свідомо прагне до гармонії власного «Я» з інтересами інших людей, не тільки вміє, а й прагне поступитися своїми бажаннями в інтересах загального блага» [44, с. 453].

Старші дошкільники мають достатній рівень координації рухів, удосконалені дрібні моторні навички, що сприяє підготовці до письма. Вони

здатні виконувати складні координаційні вправи, орієнтуватися у просторі, дотримуватися ритму, контролювати власне тіло.

Фізичний розвиток характеризується підвищеною витривалістю, активністю та руховою потребою. Важливо забезпечувати збалансовані умови рухової активності та розвитку сенсорних функцій.

У віці 5 – 6 років покращується узгодженість роботи органів чуття й рухового апарату. Діти значно краще орієнтуються в просторі, контролюють силу та амплітуду рухів, реагують на сигнали під час рухливих і спортивних ігор, утримують рівновагу під час складних рухових завдань. Закладаються основи свідомого ставлення до власного здоров'я. Діти набувають уміння виконувати гігієнічні процедури, дотримуватися правил безпеки, розуміти значення рухової активності, контролювати прості фізичні стани (втома, напруження) [37, с. 52].

Педагогічно важливо формувати мотиви здорового способу життя, привчати дітей до регулярної рухової активності в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї. Психологи вважають, що формування таких мотивів можливе лише тоді, коли педагог не просто інформує дитину, а створює позитивний емоційний досвід, в якому здорові звички асоціюються із задоволенням, успіхом, комфортом та позитивними емоціями.

На етапі старшого дошкільного віку важливу роль відіграє інтелектуальна ініціативність, допитливість, прагнення до нових знань. Дошкільник виявляє стійке бажання ставити запитання, досліджувати навколишній світ, самостійно шукати відповіді та випробовувати нові способи дій. Підтримка цієї природної допитливості є фундаментальною умовою розвитку пізнавальної активності дитини.

Залучення до сталого стилю життя не може відбуватися формально, тимчасово або «як станеться». Коли робота проводиться системно, діти звикають жити за принципами сталого розвитку, починають контролювати не лише свої дії та дії одне одного, а і дії дорослих та батьків. Тобто діти стають ініціаторами дій, спрямованих на сталий розвиток.

1.3. Принципи і підходи до формування сталих уявлень у дітей дошкільного віку

Сталий розвиток дитини є результатом її навченості та вихованості. Сформованість сталих уявлень складається із наявності у дошкільника знання про живу та неживу природу, особливості взаємодії з нею, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки своєї діяльності. Важливими є наявність у дитини умінь та навичок застосовувати ці знання у повсякденному житті, відповідність теоретичної підготовки поведінці в реальних ситуаціях [30, с. 87].

Особливості формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток необхідно розпочати з визначення поняття «дія» та «поведінка». Ці поняття є базовими у психології та педагогіці, оскільки вони визначають особливості активності дитини, її входження у соціальний світ та формування особистісного досвіду.

У дошкільному віці дія є основою розвитку пізнавальних процесів: через практичні, мовленнєві, ігрові, сенсорні та соціальні дії діти набувають первинних уявлень про світ, засвоюють моральні та соціальні норми, формують елементарні поведінкові моделі.

Поняття «поведінка» є ширшим, ніж поняття «дія». Науковці визначають поведінку як «...зовнішній прояв активності суб'єкта, що зумовлений внутрішніми психічними процесами» [40, с. 12]. Поведінка – це система дій, реакцій і вчинків, які проявляються у взаємодії особистості з навколишнім середовищем та визначаються потребами, мотивами, емоціями, нормами та умовами ситуації.

У педагогіці дошкільного віку поведінка розглядається як результат взаємодії дитини з соціальним та природним середовищем, як спосіб виявлення її ставлення до інших людей, предметів, природи, правил і норм. Поведінка може бути:

– свідомою (регульованою цілеспрямованими діями, що передбачає здатність до планування, контролю та оцінки власних вчинків);

– мимовільною (не регулюється довільними зусиллями та свідомими рішеннями, а зумовлена природними фізіологічними процесами, рефlekсами, емоційними станами чи попередніми звичками);

– соціально детермінованою (регульованою правилами та нормами). Така поведінка зумовлена існуючими культурними традиціями та звичаями в суспільстві, сімейним вихованням і стилем взаємодії дорослих, моральними цінностями та соціальними очікуваннями, особливостями соціальної ситуації розвитку [42, с. 25].

Між поняттями «дія» і поведінка» існує системний зв'язок. Можемо сказати, що дія є елементарною одиницею поведінки, в свою чергу, поведінка охоплює сукупність дій і реакцій, у яких виявляється активність особистості. Поведінка формується через багаторазове виконання дій, які поступово стають стійкими моделями взаємодії з середовищем. О. Леонт'єв підкреслював, що дія завжди підпорядкована свідомій меті, тоді як діяльність зумовлена провідними мотивами.

У контексті освіти для сталого розвитку ці поняття набувають практичного значення: саме через дії (сортування сміття, економне використання води, догляд за рослинами) формується відповідальна поведінка, що відображає цінності сталості.

Особливості впровадження в освітній процес дошкільного закладу ідей сталого розвитку зумовлені специфікою розвитку дошкільників формування у дітей початкових уявлень про дію та поведінку ґрунтується на таких принципах:

1. Принцип цілісності та системності, основою якого є уявлення про світ як взаємопов'язану систему, у якій природні, соціальні та економічні компоненти перебувають у тісній взаємодії. Це означає, що формування сталих уявлень не може обмежуватися лише екологічним вихованням, адже дитина має усвідомлювати цілісність явищ і зв'язків між ними [26, с. 58].

На думку Л. Лук'янової, принцип цілісності реалізується через інтегровані заняття, де дитина бачить наслідки людської діяльності для природи, економіки та соціуму [25, с. 106]. Таке навчання не зводиться до передавання окремих фактів, а сприяє формуванню у дитини первинних системних уявлень, важливих для подальшого розвитку екологічної компетентності.

Принцип системності передбачає логічну послідовність формування знань та уявлень, поетапність їхнього ускладнення, опору на вже засвоєні дитиною поняття. Дитина має можливість усвідомлювати закономірності, виділяти причини й наслідки, встановлювати зв'язки між власною поведінкою та змінами у довкіллі.

2. Принцип діяльності

Даний принцип можна вважати підґрунтям осмислення сталих практик, адже діяльнісний принцип є ключовим для формування сталих уявлень у дітей дошкільного віку, оскільки відповідає віковим особливостям дитячого пізнання. Відомо, що дошкільник сприймає світ переважно через дію, а не через абстрактні пояснення. Саме у процесі активної діяльності відбувається становлення елементарних уявлень про закономірності довкілля та роль людини у ньому [26, с. 59].

Дослідниця Т. Піроженко, вивчаючи механізми формування пізнавальних здібностей дошкільників, наголошує, що діяльність є джерелом пізнання і засобом закріплення знань. Тому формування сталих уявлень має включати дослідницьку діяльність, трудову діяльність, ігрову та проєктну діяльність [32, с. 29]. Саме через дію дитина усвідомлює, що її поведінка має наслідки. Це робить поняття сталого розвитку не абстрактними, а практично відчутними.

3. Інтеграційний принцип

Сучасні дослідники звертають увагу, що навчання для сталого розвитку має інтегрувати різні напрями змісту дошкільної освіти. Це дозволяє

формувати в дітей системне екологічне мислення та цілісне бачення світу. Інтеграція забезпечує можливість поєднати екологічні знання з етичними, соціальними, економічними та пізнавальними компонентами.

У практиці сучасних закладів дошкільної освіти інтеграційний принцип реалізується через:

- поєднання природничої освіти з емоційно-ціннісним розвитком (розвиток емпатії до живих істот);
- використання елементів STEAM-освіти (простих технічних моделей, дослідів, конструкторських рішень);
- інтеграцію художньо-естетичного розвитку з природничим (створення екоаплікацій, малювання природними матеріалами);
- поєднання трудового виховання з формуванням побутової екологічної культури (економія ресурсів, догляд за рослинами) [21].

Інтеграція сприяє формуванню у дошкільників початкового системного мислення – здатності бачити явища у взаємозв'язку.

4. Гуманістичний принцип який є основою морально-ціннісного розвитку дітей старшого дошкільного віку

Науковці І. Бех [4] та Т. Андрусишина [24, с. 136] підкреслюють, що освіта для сталого розвитку неможлива без морального наповнення та гуманістичної орієнтації. Гуманістичний принцип виховання передбачає розвиток у дітей емпатії, почуття відповідальності, доброзичливості, готовності допомагати та здатності співчувати.

Сталий розвиток – це не лише про природу та економію ресурсів, а й про культуру взаємодії. Діти мають засвоїти елементарні моделі етичної поведінки: бережливе ставлення до речей, дбайливість у стосунках, турботу про інших людей.

Вихователя застосовують для цього моральні ситуації-вправи, казкотерапію, обговорення можливих моделей поведінки в реальному житті, педагогічні ситуації вибору, спільну діяльність, яка сприяє взаємодії.

5. Принцип вікової відповідності та доступності

В наукових працях Л. Артемової, Г. Беленької та Т. Поніманської доведено, що складність змісту має відповідати віковим пізнавальним можливостям дошкільників. Дошкільний вік – період домінування наочно-образного мислення, тому інформація про сталий розвиток має бути подана зрозуміло, емоційно та з опорою на практичні ситуації. Доступність змісту забезпечує розуміння, а розуміння – формування переконань, що є ключовим для сталих уявлень [16].

6. Принцип партнерської взаємодії

Партнерська взаємодія визначена як один із провідних принципів сучасної педагогіки. У контексті сталого розвитку цей принцип забезпечує активну позицію дитини, можливість висловлювати власні думки, спільне прийняття рішень, відповідальність за результат діяльності.

Партнерські стосунки між вихователем і дитиною передбачають співпрацю на рівних, де дорослий не лише навчає, а й супроводжує, спрямовує, мотивує. Це створює умови для розвитку самооцінки, ініціативності, відповідальності – якостей, необхідних для формування сталих моделей поведінки [11, с. 35-36].

7. Культуровідповідний принцип у формуванні початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток.

В дослідженнях О. Сухомлинської та Л. Лук'яненко зазначається, що культуровідповідність є важливою умовою екологічного та морального виховання. Українські народні традиції, прислів'я, приказки, звичаї, пов'язані з природою, є цінним виховним потенціалом, адже демонструють гармонійний спосіб життя наших предків. Тому в навчально-виховному процесі необхідно застосовувати народний календар, звичаї догляду за природою, етнопедагогічні практики, фольклорні сюжети про бережність і взаємодопомогу, родинні традиції ощадливості тощо. Це створює природний місток між культурною спадщиною та сучасною концепцією сталого розвитку [25].

Формування сталих уявлень у дітей дошкільного віку є комплексним і багатовимірним процесом, що потребує цілісної системи принципів та педагогічних підходів. Різні педагогічні підходи – компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, гуманістичний і культурологічний – забезпечують можливість формувати у дітей комплексне бачення світу та відповідальні поведінкові моделі, що є підґрунтям майбутньої екологічної культури та громадянської свідомості.

Висновки до розділу 1

У процесі теоретичного аналізу наукових джерел з проблеми формування уявлень про сталий розвиток у дітей дошкільного віку з'ясовано, що освіта для сталого розвитку є важливою складовою сучасної системи дошкільної освіти, спрямованою на виховання покоління, здатного жити в гармонії з природою, суспільством і самим собою. Поняття «сталий розвиток» розглядається як багатовимірна категорія, що поєднує екологічний, соціальний та економічний аспекти людської діяльності й передбачає усвідомлене, відповідальне ставлення до навколишнього світу.

Встановлено, що дошкільний вік є сенситивним періодом для формування первинних уявлень, цінностей і моделей поведінки, які згодом визначають екологічну культуру особистості. Саме в цей період діти засвоюють базові норми взаємодії з природою, людьми, предметним середовищем, що створює підґрунтя для подальшого становлення екологічно свідомої, соціально відповідальної особистості.

Науковці (Н. Гавриш, Н. Лисенко, О. Пометун, Л. Артемова, О. Кононко та ін.) підкреслюють, що ефективне формування уявлень про сталий розвиток можливе лише за умови інтеграції освітнього процесу, коли екологічна, моральна, соціальна, пізнавальна й трудова діяльність дитини становлять єдину систему. Особливого значення набувають принципи гуманізації, природовідповідності, інтеграції знань, діяльнісного підходу та особистісної орієнтації навчання.

З'ясовано, що зміст освіти для сталого розвитку у дошкільному віці має охоплювати формування у дітей елементарних уявлень про взаємозв'язки в природі, необхідність дбайливого ставлення до ресурсів, толерантність у спілкуванні, розуміння значення праці, ощадливості, співпраці та взаємодопомоги.

У теоретичному розділі також визначено, що успішна реалізація завдань сталого розвитку в закладах дошкільної освіти потребує створення

спеціальних психолого-педагогічних умов: розвивального середовища, позитивного емоційного клімату, діяльнісно-практичної спрямованості роботи з дітьми, партнерства з родиною та громадами.

Отже, аналіз теоретичних засад засвідчив, що формування у дітей дошкільного віку уявлень про сталий розвиток є складним, багатовекторним процесом, який передбачає системну взаємодію знань, емоційно-ціннісних орієнтацій і практичних дій. Саме в дошкільному дитинстві закладається фундамент екологічно та соціально відповідальної поведінки, що є запорукою виховання особистості, здатної жити відповідно до принципів сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК, У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Визначення рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку

В експериментальному дослідженні сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток було враховано:

– вікові та індивідуальні особливості дітей старшого дошкільного віку, рівень їхньої пізнавальної активності, емоційно-вольової сфери, інтелектуальний рівень, здатність до узагальнення та рефлексії власних дій;

– психолого-педагогічні умови формування уявлень про сталий розвиток (створення розвивального середовища, використання інтерактивних методів навчання, ігрових технологій, спостережень, експериментів, бесід тощо);

– змістові напрями сталого розвитку, адаптовані до дошкільного віку (екологічна поведінка, дбайливе ставлення до природи, економне використання ресурсів, толерантність, співпраця, доброзичливість);

– співпрацю з педагогами та батьками з метою забезпечення цілісного впливу на розвиток дитини.

Дослідження проводилось в закладі дошкільної освіти №1 «Золотий ключик» Мішково-Погорілівської територіальної громади Миколаївського району, Миколаївської області. Діяльність закладу дошкільної освіти спрямована на забезпечення якісної і доступної освіти, гармонійного та різнобічного розвитку дитини дошкільного віку. Колектив дитячого садка ефективно працює над реалізацією проблемних питань екологічного виховання дітей, розвитку їх екологічної свідомості, надаючи перевагу сучасним методам та засобам роботи.

Для проведення експерименту було обрано експериментальну та контрольну групи дітей старшого віку. Експериментальна група складалася з 8 дітей, контрольна з 8 дітей віком 5-6 років

Метою експерименту було визначення рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, за допомогою обраної методики.

Завдання дослідження сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію і поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток:

1. Уточнити зміст і структуру початкових уявлень про дію і поведінку, що орієнтовані на ідеї сталого розвитку (екологічну, соціальну, економічну складові).

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію і поведінку, спрямовану на сталий розвиток.

3. Розробити та апробувати методики діагностики рівня сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

4. Організувати й провести експериментальне дослідження, що включає констатувальний, формувальний і контрольний етапи.

5. Проаналізувати та узагальнити результати експериментальної роботи, зробити висновки щодо ефективності запропонованої методики.

Дослідно-експериментальна робота з виявлення рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, проводилась в декілька етапів:

1. Проаналізовано поняття «сталий розвиток» для виявлення специфіки сформованості початкових уявлень про дію та поведінку у дітей старшого дошкільного віку. Визначено мету та завдання дослідження, предмет та об'єкт дослідження, підібрано відповідний методичний інструментарій.

2. Проведено констатувальний етап експериментального дослідження з метою визначення рівня сформованості у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток.

3. Розроблено рекомендації щодо ефективного формування у дітей початкових уявлень про дію та поведінку.

На констатувальному етапі в експериментальній і контрольній групах для дослідження рівня сформованості у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток, були використано методики, які відповідають вимогам Базового компонента дошкільної освіти [2] та підходам освіти для сталого розвитку:

1. Спостереження за поведінкою дитини в природному середовищі

Спостереження у природному середовищі дозволяє фіксувати реальну, не змінену навчальними умовами поведінку, бачити дитину такою, якою вона є у звичайному житті, виявити індивідуальні стилі діяльності, соціальні реакції, емоційні особливості, оцінити рівень сформованості навичок, умінь, моделей поведінки, простежити елементи поведінки, мотивацію, стратегії взаємодії.

Мета: виявити, як дитина застосовує набуті уявлення у реальних ситуаціях.

Інструкція: вихователь систематично спостерігає за поведінкою дітей під час прогулянок, ігор, догляду за рослинами, тваринами, трудових доручень, режимних моментів дитячого садка тощо.

Увага звертається на:

- поведінку дитини, коли вона приходить до дитячого садочку: як вітається та з ким, як звертається до дорослих;
- слова, які дитина використовує під час звертання, запрошення, чи вміє вона доброзичливо розмовляти з оточуючими;
- дотримання дитиною правил поведінки в природі (не ламає гілки, не смітить, дбайливо ставиться до живих істот тощо);
- бережливе ставлення до предметів;
- самостійність у діях;
- реакцію на порушення з боку інших.

2. Методика «Картинки з вибором дії» [28]

Мета: визначення рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про доцільну, екологічно безпечну та соціально відповідальну поведінку, а також уміння обирати правильну дію в різних життєвих ситуаціях та аргументувати свій вибір.

Сутність методики полягає у пред'явленні дитині серії ілюстративних матеріалів (картинок), на яких зображено певні природні, соціальні чи побутові ситуації з кількома альтернативними варіантами поведінки. Дитині пропонується:

- описати, що відбувається на зображенні;
- обрати правильну, на її думку, дію;
- пояснити причину вибору;
- за можливості – запропонувати власний варіант доцільної поведінки.

Матеріал: набір з 8 – 12 кольорових ілюстрацій, що відображають типові ситуації:

- взаємодія з природою (бережливе ставлення до рослин і тварин);
- поводження з водою, електроенергією, природними ресурсами;
- сортування та утилізація сміття;
- безпечна поведінка у побуті та на вулиці;
- взаємодія з іншими людьми.

Кожна картинка містить 2–3 альтернативні варіанти дії: правильну (доцільну), неправильну (шкідливу або небезпечну) та, за необхідності, нейтральну.

Інструкція: вихователь пропонує дитині розглянути картинки та відповісти на запитання:

- Що відбувається на картинці?
- Як ти вчиниш у цій ситуації?
- Чому саме так?

Дитина обирає один із запропонованих варіантів дії та аргументує свій вибір.

Заохочується висловлення власної ініціативи:

– Як можна зробити ще краще?

Пояснення, сформульовані дитиною, аналізуються якісно з урахуванням повноти, логічності, емоційної залученості та розуміння наслідків.

Оцінювання:

2 бали – самостійно дає правильну морально-екологічну оцінку;

1 бал – відповідає з допомогою дорослого;

0 балів – не розрізняє правильну (неправильну) дію.

Критерій: когнітивний + емоційно-ціннісний.

Завдяки наочності й поєднанню вербального та практичного компонентів ця методика забезпечує достовірність результатів, дозволяючи комплексно оцінити когнітивні, ціннісні та поведінкові аспекти сформованості уявлень, необхідних для успішного впровадження ідей сталого розвитку в дошкільну освіту.

3. Бесіда «Як треба поводитися, щоб усім було добре»

Мета: з'ясувати рівень усвідомлення дитиною моральних та екологічних норм (її вміння оцінювати ситуації та робити морально й екологічно правильний вибір).

Бажано використовувати реальні приклади з життя групи, застосовувати прийоми морального вибору («Що буде, якщо...?»).

Інструкція: вихователь запитує у дітей:

Що треба робити, щоб у садочку було чисто і гарно?

Чи подобається тобі допомагати дорослим підтримувати чистоту та порядок?

Як можна допомагати природі?

Чому не можна кидати сміття будь-де?

Як треба ставитися до тварин?

Як ти можеш допомогти іншій людині?

Оцінювання:

2 бали – дає чіткі, самостійні, логічні відповіді, виявляє розуміння причин і наслідків;

1 бал – знає правила, але не завжди пояснює мотиви;

0 балів – відповіді поверхові або відсутні.

Критерій: когнітивний, соціально-комунікативний.

4. Ситуативно-рольові ігри

Мета: дослідити, як дитина реалізує знання у грі, визначити сформованість у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про колективну працю та дії, спрямовані на збереження чистоти довкілля; виявити наявність соціальних навичок: взаємодопомоги, співпраці, організаційні вміння.

Гра «Як ми разом прибирали двір»

Обладнання:

Картки із «сміттям» (папір, пластик, листя, фантики, іграшкові пляшечки).

Два контейнери або коробки з позначками: папір, пластик.

Ілюстрації «чистий двір / брудний двір».

Іграшкові совочки.

Інструкція: вихователь створює ситуацію, у якій дитина має обрати спосіб дії (наприклад, що зробити з папірцем на підлозі, як вчинити, якщо зламали іграшку).

Діти по сигналу педагога шукають розкладені по кімнаті картки-смітинки.

Завдання – зібрати всі предмети і принести їх до «станції сортування».

Вихователь пропонує дітям розкласти знайдені предмети по контейнерах.

Діти сортують предмети, аргументують свої рішення.

Запитання:

– Це папір чи пластик?

– Чому важливо сортувати сміття?

Оцінювання:

2 бали – самостійно проявляє ініціативу, діє відповідально;

1 бал – виконує правильні дії за підказкою дорослого;

0 балів – порушує правила, не усвідомлює наслідки.

Критерій: діяльнісно-поведінковий.

5. Методика «Закінчи розповідь» (О. Білан, адаптована) [28]

Мета: визначення морально-ціннісних орієнтацій.

Інструкція: дитині читають коротку розповідь із незавершеним кінцем:

«Хлопчик ішов додому і побачив, як хтось кинув обгортку на землю...»

– Що він зробить?

– «На подвір'ї вітер розкидав папірці...»

– Як вчинять діти?

– «Твій друг ламає гілку дерева»

– Що ти зробиш?

Оцінювання:

2 бали – пропонує морально-екологічно правильне завершення історії;

1 бал – потребує допомоги дорослого;

0 балів – не усвідомлює правильного варіанту поведінки.

Критерій: емоційно-ціннісний, когнітивний.

6. Анкетування для батьків

Мета: отримати стороннє спостереження щодо поведінки дитини для комплексної оцінки (підтвердження результатів спостережень).

Запитання для дорослих:

Чи розмовляєте ви з дитиною про необхідність бережливого ставлення до природи, ресурсів, необхідності допомагати іншим людям?

Чи проявляє дитина бажання допомагати іншим?

Чи самостійно дотримується правил чистоти, економії ресурсів?

Як реагує на погані вчинки інших дітей?

Як дитина реагує, якщо їй роблять зауваження про погану поведінку (викинуте посеред вулиці сміття, невимкнене світло або воду, залишене без уваги прохання про допомогу тощо)?

Інтерпретація результатів:

Для кожної методики виставляємо бали (0–2) за кожен критерій. Після узагальнення результатів за всіма методиками визначається:

17 – 24 бала – високий рівень сформованості початкових уявлень про дію і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток;

9 – 16 балів – середній рівень;

0 – 8 балів – низький рівень.

Визначення рівня сформованості у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток за розглянутими критеріями наведено в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Критерії та рівні сформованості початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток

Критерій	Рівень	Показники сформованості
Когнітивний (знання, розуміння)	Високий	Розуміння понять «природа», «бережливість», «відповідальність»; усвідомлення зв'язку між діями людини і станом довкілля; уміння розрізняти правильну та неправильну поведінку. Має системні знання, пояснює причини і наслідки дій людини, самостійно наводить приклади екологічно та соціально відповідальної поведінки.
	Середній	Розуміє основні поняття, але потребує допомоги дорослого для пояснення причинно-наслідкових зв'язків.
	Низький	Має фрагментарні знання, чекає допомоги дорослого при виконанні завдань, не дотримується правил, не усвідомлює значення власних дій для природи та суспільства.

Емоційно-ціннісний (ставлення, мотиви)	Високий	Емоційно-позитивне ставлення до природи та людей; бажання допомагати; радість від участі в добрих справах. Виявляє стійке дбайливе ставлення, емоційно реагує на порушення гармонії у природі чи стосунках, ініціює добрі вчинки.
	Середній	Позитивно ставиться до довкілля, але не проявляє ініціативи, діє переважно за зразком або під наглядом дорослого.
	Низький	Ставлення байдуже, проявляє інтерес лише ситуативно, не реагує на негативні дії щодо природи або людей.
Діяльнісно-поведінковий (уміння, практичні дії)	Високий	Виконання правил поведінки у природі та соціумі; застосування уявлень у щоденній діяльності; ініціативність у корисних справах. Демонструє екологічно доцільну та соціально відповідальну поведінку.
	Середній	Виконує правила з нагадуванням або під контролем дорослого.
	Низький	Часто порушує правила, не пов'язує свої дії з наслідками.
Соціально-комунікативний (взаємодія, співпраця)	Високий	Уміння співпрацювати з іншими; толерантність, повага до думок і потреб оточення; мирне розв'язання конфліктів, відповідальна поведінка.
	Середній	Здатний до взаємодії, але потребує підтримки дорослого для конструктивної співпраці.
	Низький	Уникає взаємодії, виявляє егоїстичну або байдужу позицію у групі.

Після виконання завдань запропонованої методики були розроблені рівні у сформованості початкових уявлень про дію та поведінку у дітей дошкільного віку: низький, середній та високий. Інтерпретація загальних рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Інтерпретація загальних рівнів сформованості

Рівень	Показник сформованості
Високий	Дитина має цілісні уявлення про взаємозв'язок людини, природи та суспільства; розуміє наслідки своїх дій, виявляє відповідальне ставлення до навколишнього світу. Її поведінка є усвідомленою, ініціативною, емоційно забарвленою, спрямованою на збереження природи, доброзичливість, співпрацю. У повсякденній діяльності демонструє екологічно доцільні та соціально позитивні дії без нагадування дорослого.
Середній	Дитина володіє основними знаннями про правила поведінки у природі та соціальному середовищі, позитивно ставиться до екологічних і соціальних цінностей, але потребує підтримки й нагадувань з боку дорослого. Поведінка здебільшого відповідає вимогам сталого розвитку, однак не завжди є послідовною та самостійною.
Низький	Дитина має фрагментарні або поверхові знання про довкілля та правила взаємодії з ним. Її поведінка є ситуативною, імпульсивною, часто суперечить принципам сталого розвитку. Спостерігається байдужість або відсутність усвідомлення наслідків власних дій для природи, людей і себе. Потребує системної педагогічної підтримки та прикладу дорослих.

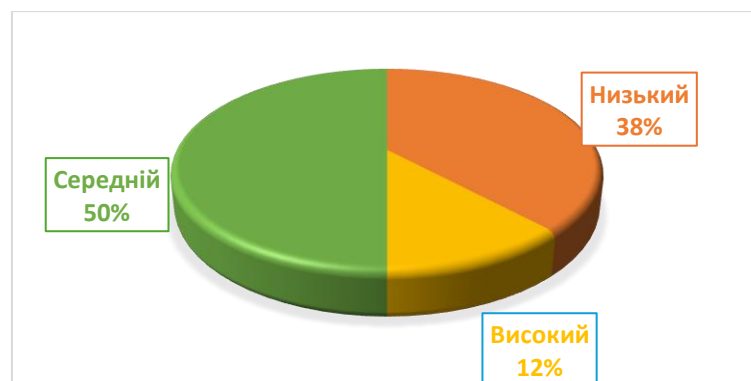
Результати обробки та аналізу дослідження сформованості у дітей експериментальної групи початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностики рівня сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей ЕГ

№ з/п	Ім'я дитини	Критерій, бали				Сума балів
		Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	Соціально-комунікативний	
1.	Артем К.	4	2	2	1	9
2.	Олена В.	3	4	3	2	12
3.	Дмитро Л.	2	2	1	2	7
4.	Андрій П.	6	4	4	3	17
5.	Марія З.	4	4	3	3	14
6.	Максим Б.	5	3	4	4	16
7.	Дарина С.	4	4	4	6	18
8.	Яна Р.	5	6	4	6	21

Результати проведеної діагностики свідчать, що в експериментальній групі значна кількість дітей має середній рівень сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток – 4 дитини (50 %), високий рівень у 1 дитини (12 %), а низький – у 3 дітей (38 %). Наочно результати зображено у діаграмі (Рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей ЕГ

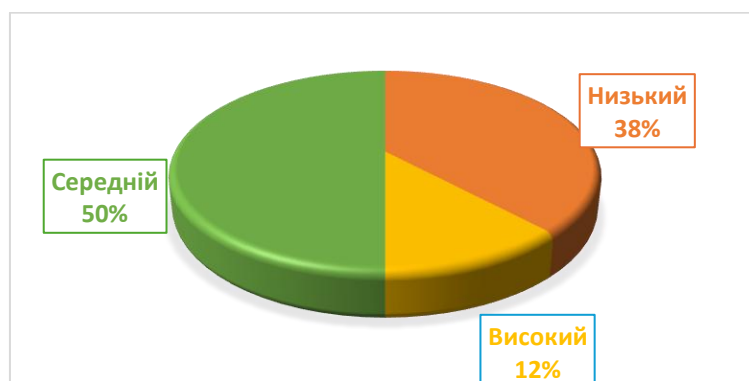
Також була проведена діагностика в контрольній групі дітей. Результати діагностики наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати діагностики рівня сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей КГ

№ з/п	Ім'я дитини	Критерій, бали				Сума балів
		Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	Соціально-комунікативний	
1.	Богдан П.	2	3	1	2	8
2.	Матвій О.	5	4	6	4	19
3.	Каріна Д.	6	6	5	6	23
4.	Сергій Г.	5	5	4	6	20
5.	Руслан Н.	3	4	3	3	13
6.	Софія М.	3	3	4	4	14
7.	Даніїл Ю.	6	4	5	5	20
8.	Юлія К.	5	3	4	3	15

Результати проведеної діагностики свідчать, що в контрольній групі середній рівень сформованості початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток мають – 4 дитини (50 %), високий рівень у 1 дитини (12 %), а низький – у 3 дітей (38 %). Наочно результати зображено у діаграмі (Рис. 2.2.).

Рис. 2.2. Результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей КГ

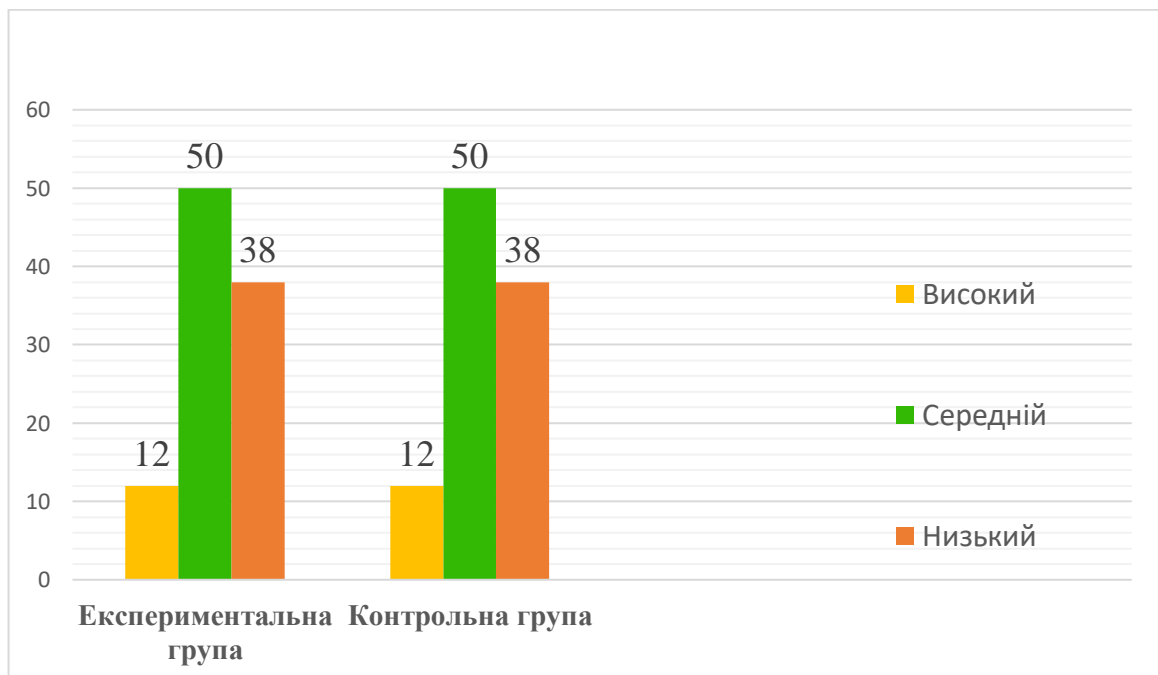
Порівняємо показники в експериментальній та контрольній групах рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Порівняння показників рівня сформованості початкових уявлень про дію та поведінку в експериментальній та контрольній групах

Група	Рівень, %		
	Високий	Середній	Низький
Експериментальна	12	50	38
Контрольна	12	50	38

Наочно різницю сформованості у дітей експериментальної та контрольної групи початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток представлено на рис.2.3.

Рис. 2.3. Порівняльні результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей ЕГ та КГ

Кількісний та якісний аналіз результатів засвідчив, що значна частина дітей потребує цілеспрямованої роботи з формування у дітей старшого

дошкільного віку моделей поведінки, звичок та стилю життя, які націлені не на заучування певних правил, а на зміну поведінки в цілому.

Відпрацювання практичних дій протягом певного часу вимагає створення оптимальних педагогічних умов, їх можна умовно розділити на чотири етапи:

1. Дітей дошкільного віку вчать бачити і розуміти красу навколишнього світу.

2. У дошкільнят формують потребу не лише пасивно спостерігати, а й бережливо ставитися до природи, охороняти і збагачувати її.

3. Формується усвідомлення дітьми, що природа не є чимось відстороненим від людини, що людина – це своєрідний вихованець її: через спілкування з природою людина виховує в собі найкращі моральні якості.

4. Становлення екологічної відповідальності у дітей старшого дошкільного віку як однієї з основних рис. Зазначимо, що екологічна відповідальність виступає не лише набором правил, а інтегрованою якістю, яка поєднує знання, емоції, моральні судження й поведінкові навички.

Існування людської цивілізації та подальший її розвиток можливо лише за умови формування гармонійних відносин з природою. Задля цього необхідно сформувати якісно новий рівень екологічної свідомості наступного покоління.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку

У старшому дошкільному віці закладаються основи світогляду дитини, формується її ставлення до себе, людей і природи. Тому особливого значення набувають педагогічні заходи, спрямовані на виховання у дітей початкових уявлень про дії та поведінку, що відповідають принципам сталого розвитку – відповідальність, доброта, ощадливість, турбота про довкілля [30, с. 88].

Мета заходів: формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних знань, уявлень і практичних навичок екологічно, соціально та економічно доцільної поведінки в побуті, природному й соціальному середовищі.

Завдання:

- виховувати у дітей усвідомлення, що кожна дія має наслідки для людей і природи;
- формувати навички дбайливого використання природних ресурсів (води, електроенергії, паперу);
- розвивати соціальну активність, уміння співпрацювати, допомагати іншим;
- виховувати бажання дотримуватися правил безпечної та культурної поведінки;
- формувати елементарні економічні уявлення (цінність праці, ощадливість).

Дії, орієнтовані на сталий стиль життя та стосуються щоденних справ, необхідно застосовувати послідовно й систематично в різних активностях: соціальні – у спілкуванні, ігровій діяльності та груповій роботі; екологічні та економічні – у природничій, побутово-господарчій, пізнавальній та дослідно-пошуковій діяльності.

Пізнавальна діяльність старших дошкільників завжди починається з виникнення мотиву у вигляді інтересу, хвилювання, усвідомлення потреби тощо. Такий мотив може виникати як у процесі діяльності, так і під час осмислення її результатів. Проте зазвичай дитина активізується лише тоді, коли бачить результат або вірить у нього. Тому, коли вона розуміє, що може ефективно діяти, вона відчуває занепокоєння (мотив), шукає інформацію і готова свідомо сприйняти її, а потім й усвідомлено втілює задумане [49, с. 19].

У сучасному контексті, де значна увага приділяється реалізації засад сталого розвитку, нового методичного наповнення неабують заняття, які стають засобом формування у дошкільників відповідальної поведінки,

екологічної культури, соціальної взаємодії та життєздатних моделей дій у навколишньому середовищі.

Заняття у закладі дошкільної освіти забезпечує цілеспрямованість, системність і наступність у навчально-виховному процесі. На відміну від повсякденної діяльності, де знання засвоюються ситуативно, заняття дозволяє вихователю поетапно формувати в дітей старшого дошкільного віку цілісні уявлення про навколишній світ, способи взаємодії з ним, а також соціально прийнятні моделі поведінки.

В межах концепції сталого розвитку заняття створює умови для осмислення дітьми значення власних дій, причинно-наслідкових зв'язків, впливу людини на природу та людей. Завдяки спеціально організованому змісту дошкільники поступово засвоюють елементарні норми відповідального ставлення до ресурсів, природи, себе та інших людей.

Заняття дозволяє педагогові вводити знання про екологічні, соціальні та поведінкові аспекти сталого розвитку в логічній послідовності: від ознайомлення з об'єктами природи – до формування дій щодо їх охорони; від усвідомлення правил взаємодії – до поведінки у змодельованих життєвих ситуаціях. Така послідовність сприяє побудові у дітей сталих початкових уявлень, які стають основою відповідальної поведінки.

Заняття інтегрує емоційні, пізнавальні та діяльнісні компоненти. Під час нього діти:

- сприймають інформацію в наочній, цікаво поданій формі;
- набувають знань через обговорення, дослідження, експериментування;
- закріплюють навички в діях і поведінкових моделях;
- формують ціннісне ставлення до довкілля та соціуму [45].

Поєднання цих компонентів забезпечує усвідомлення дитиною змісту поведінки, а не лише механічне виконання правил.

Особливість занять полягає у тому, що вони створюють керовані педагогом умови для моделювання ситуацій вибору, відповідальності, співпраці.

Оскільки провідною діяльністю дошкільника є гра, заняття з формування уявлень про сталу поведінку передбачають ігрову основу. Ігрові ситуації створюють унікальні умови для усвідомлення дошкільником екологічних і соціальних норм без прямого повчання [1].

Зазначимо, що дошкільники мають підвищену емоційну сприйнятливність, тому на заняттях значне місце у формуванні у дітей початкових дій та поведінки, орієнтованих на сталий розвиток, займає природознавча література (оповідання, казки). Пізнавальна література не лише впливає на почуття і свідомість дитини, а також виховує позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи та мотивує екологічно доцільну поведінку, зумовлює та регулює діяльність в природі. Разом з тим художня література має соціалізуючий вплив на дошкільників, вона допомагає дитині вчитися жити в суспільстві, а саме розвиває у неї, фантазію, мислення, уяву. Художні твори є одним з найважливіших соціалізуючих та виховних засобів, за допомогою яких дитина стає соціально компетентною [51, с. 62].

Важливим є тематичне планування занять, яке відбувається за такими принципами: інтегративність, діяльнісний підхід, поступовість.

Таким чином, заняття є провідною та ефективною формою роботи з формування у старших дошкільників початкових уявлень про дії і поведінку, що відповідають засадам сталого розвитку.

Одним із дієвих педагогічних заходів, які забезпечують цілеспрямоване, систематичне та діяльнісне засвоєння дітьми відповідних уявлень та моделей поведінки, є організація ігрових ситуацій та рольових ігор. Оскільки гра є провідним видом діяльності дошкільника, саме через гру найбільш ефективно формуються поведінкові моделі. Доцільними є такі види ігор, як:

- сюжетно-рольові;
- ігри-драматизації, у яких діти відтворюють казкові та побутові ситуації, що вимагають відповідальної поведінки;
- ігри-завдання, у яких дитина шукає спосіб розв'язати екологічну або соціальну проблему.

Під час гри діти отримують можливість «прожити» певну поведінку та самостійно обирати найдоцільніші дії [42, с. 26].

Старші дошкільники мають потребу досліджувати, експериментувати, ставити запитання. Організація елементарних екологічних експериментів сприяє формуванню у них причинно-наслідкового мислення та розуміння впливу людських дій на природу. Серед найбільш ефективних:

- дослід з водою (економія води, колообіг води у природі);
- вирощування рослин і спостереження за ростом;
- порівняння природних і штучних матеріалів;
- визначення стану довкілля (чистота повітря, землі у межах території ЗДО). Ця діяльність формує відповідальне ставлення до природних об'єктів через досвід власних дій [38, с. 116].

Проектна діяльність є ефективною формою залучення дітей до практичних справ, що формують уявлення про сталу поведінку. Дослідниця О. Ковшар визначає основними завданнями методу проєктів:

- навчання дошкільників самостійно добувати знання та вмінню їх використовувати для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; формування в дітей комунікативних навичок, тобто здатності працювати в колективі, виконуючи різні соціальні ролі: від лідера до посередника;
- розширення кола спілкування дітей, ознайомлення їх із іншими культурами, різними точками зору на одну проблему;
- формування в дошкільників навичок дослідницької діяльності: вміння збирати потрібну інформацію, всебічно аналізувати її, вміти зробити висновки за отриманими результатами [46, с. 30].

Для старших дошкільників доцільно використовувати короткотривалі мініпроєкти, наприклад: «Чиста вода – здорова планета»; «Друге життя речей»; «Культура поведінки у громадських місцях» тощо.

Проектна діяльність сприяє розвитку співпраці, самостійності, відповідальності та творчості дітей.

Праця в природі – важливий педагогічний захід для формування у дітей практичних дій відповідальної поведінки. Дошкільники можуть:

- доглядати за рослинами на підвіконні;
- брати участь у висадженні квітів або дерев;
- годувати птахів взимку;
- підтримувати чистоту на ігровому майданчику;
- сортувати природний матеріал тощо.

Такі види діяльності формують емоційно-ціннісне ставлення до природи та сприяють розвитку дбайливості та відповідальності [46, с. 54].

Залучення до корисних соціальних справ формують у дітей навички відповідального ставлення до людей, норм поведінки та громадських обов'язків. Такими справами можуть бути участь у спільних іграх, взаємодопомога у повсякденних ситуаціях, виконання доручень тощо.

Організовані та цілеспрямовані спостереження у природі та екскурсії формують у дітей природничі уявлення та ціннісне ставлення до довкілля. Екскурсії можуть проводитися на території закладу дошкільної освіти, у ліс, парк, на річку тощо [47].

Формування початкових уявлень про дію та поведінку має відбуватися у єдності родинного та освітнього впливів. Педагогічні заходи для батьків можуть включати: консультації з екологічного виховання; рекомендації щодо сімейних екопрактик; спільні заходи (екодні, майстер-класи); інформування про поведінкові завдання дітей [47].

Отже, педагогічні заходи для формування у старших дошкільників початкових уявлень про дії і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, мають бути різноманітними, інтегрованими та спрямованими на практичний досвід дітей. Вони забезпечують можливість зрозуміти найпростіші екологічні та соціальні закономірності, здійснювати відповідальні дії та робити усвідомлений вибір у повсякденних ситуаціях. Комплекс таких заходів створює умови для формування у дошкільників емоційно-ціннісного

ставлення до природи, людей та себе, що є основою сталих моделей поведінки в майбутньому.

Аналізуючи стан сформованості показників сталого розвитку у дошкільному закладі, науковці зазначають, що воно часто спрямоване на інтелектуальний розвиток дитини, емоційно-чуттєвій сфері особистості приділяється мало уваги. Водночас дотримання єдності впливу на інтелектуальну, емоційно-чуттєву, діяльнісну сфери особистості має принципово важливе значення і визначає ефективність формування навичок сталого розвитку [29, с. 218].

Сучасні тенденції розвитку освіти вимагають від закладів дошкільної освіти впровадження підходів, які забезпечують формування у дітей ціннісного ставлення до природи, суспільства і себе. Ефективна реалізація методик формування початкових уявлень про дії та поведінку, орієнтовані на сталий розвиток, можлива лише за створення певних педагогічних, організаційних і психологічних умов у дошкільних закладах.

Основними педагогічними умовами формування у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток є:

1) компетентність педагогів, зміст якої полягає в тому, що вихователь має розуміти сутність сталого розвитку, його складові (екологічну, соціальну, економічну) і шляхи інтеграції цих ідей у зміст освіти. Педагог має володіти сучасними методиками екологічного, морального та соціального виховання та бути готовим до пошуку, активної творчої діяльності з використанням інтерактивних форм роботи [31].

Вихователь має бути організатором, який надихає та скеровує дітей до вибору способу діяльності та самостійно виконувати дії орієнтовані на сталий розвиток. Він лише створює умови для безпечного і особиста демонстрація педагогом моделей поведінки, орієнтованої на сталий розвиток, а також розвиток у дітей навичок критичного мислення. Використання проблемних

питань приводить їх до пошуку відповіді спільно з дорослими й однолітками за допомогою доступних їм засобів [13];

2) інтеграція змісту освіти для сталого розвитку в освітній процес, яка відбувається шляхом реалізації завдань сталого розвитку через різні освітні лінії (природничу, соціально-моральну, пізнавальну, художньо-естетичну) та тематичне планування занять із урахуванням екологічної та соціальної спрямованості, а також використання міжпредметних зв'язків у грі, спостереженнях, дослідах [6];

3) активна діяльність дитини, яка реалізовується забезпеченням умов для практичної діяльності: дослідження, спостереження, експериментування, створенням ситуацій вибору, моральних дилем, що спонукають дитину мислити, робити висновки, приймати рішення, залученням дітей до колективних і творчих справ на користь природи та громади [14].

Формування у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток в закладах дошкільної освіти відбувається за таких організаційно-педагогічних умов як:

1) створення розвивального середовища у ЗДО, а саме:

– наявність еко-куточків – зон з рослинами, природними матеріалами; міні-городів – маленьких грядок чи контейнерів, де діти можуть вирощувати овочі й трави; природничих лабораторій- місць для спостережень, експериментів із водою, ґрунтом, камінцями, лупами, тощо; місць для експериментування – зон, де діти можуть проводити прості досліди, змішувати матеріали, будувати, досліджувати властивості предметів тощо. Вони створюють умови для спостереження за природними явищами, догляду за рослинами, проведення простих дослідів і формування відповідального ставлення до довкілля. Такі простори сприяють розвитку творчого мислення, дрібної моторики, логіки та вміння робити висновки на основі власної діяльності;

– доступ дітей до природних матеріалів, предметів для дослідів, ігор, творчості – камінців, шишок, листя, гілок, піску, глини, води, ґрунту, а також

простих інструментів для експериментів. Вони сприяють розвитку чуттєвого сприйняття, логічного мислення, здатності робити висновки, творчих навичок та уяви. Вільний доступ дозволяє дітям самостійно обирати діяльність, ставити власні питання, проводити спостереження та експерименти, що формує активну позицію в навчанні й пізнанні природи;

- оформлення інформаційних стендів, еко-афіш, календарів добрих справ. Такі стенди містять корисну інформацію про природу, сезонні зміни, правила дбайливого ставлення до довкілля, а також відображають досягнення дітей та їхню участь у добрих справах. Екоафіші можуть інформувати про тематичні події, тижні екології чи проєкти, тоді як календарі добрих справ мотивують дітей щоденно виконувати маленькі корисні дії та відзначати їх. Це створює позитивну атмосферу співпраці та виховує відповідальність [48];

2) системність і послідовність педагогічного впливу:

- постійне поетапне формування уявлень: від елементарних знань – до усвідомлення взаємозв'язків між людиною і природою;

- використання повторення, узагальнення, рефлексії у спільних обговореннях;

- взаємопов'язане застосування методів (ігрових, дослідницьких, проєктних, інтерактивних) [51, с.27];

3) взаємодія з родиною:

- інформування батьків про зміст і цілі освіти для сталого розвитку;

- залучення до спільних еко-заходів, акцій, родинних проєктів;

- організація консультацій, еко-днів, виставок родинних виробів із природних або вторинних матеріалів.

Важливими психолого-педагогічними умовами формування у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток є:

- 1) позитивний емоційний клімат у групі, а саме створення атмосфери довіри, підтримки, співпраці, заохочення дітей до проявів ініціативи, самостійності, відповідальності;

2) особистісно орієнтована взаємодія педагога з дитиною, сутність якої полягає у врахуванні індивідуального досвіду, інтересів, рівня розвитку дитини. Також необхідним є підкріплення позитивної поведінки схваленням дитини, спільним обговоренням результатів з підведенням підсумків;

3) формування емоційно-ціннісного ставлення, сутністю якого є виховання у дітей емпатії, турботливості, почуття відповідальності за довкілля. Для цього вихователь може використовувати художні засоби (казки, вірші, мультфільми, музику), що сприяють емоційному засвоєнню понять добра, турботи, справедливості [23, с. 246].

Досягнення ефективності у формуванні у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток багато в чому залежить від належним матеріально-технічних умов:

- забезпечення груп природничими, ігровими, художніми матеріалами, які сприяють пізнанню довкілля;
- створення умов для проведення спостережень, дослідів, екологічних ігор;
- наявність навчально-методичних посібників, картотек екоігор, фото- і відеоматеріалів для роботи з дітьми та батьками.

Матеріально-технічні умови в закладі дошкільної освіти мають забезпечити інтеграцію пізнавальної, практичної та ігрової діяльності дітей, сприяти їх активному залученню до екологічно та соціально значущих дій, створюючи основу для формування у них початкових уявлень про сталу поведінку.

В ЗДО №1 «Золотий ключик» екологічне виховання здійснюється не тільки на заняттях природознавства або прогулянках, це інтегрований процес, який відбувається під час всієї навчально-виховної діяльності закладу. Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти ґрунтується на доборі ефективних форм роботи, які забезпечують формування в дітей необхідних знань, умінь, цінностей і моделей поведінки. Однією з найбільш традиційних, але водночас методично гнучких форм роботи є заняття.

Під час освітньої роботи особлива увага приділялась готовності батьків до співпраці з ЗДО у формуванні у дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток.

Таблиця 2.6.

Тематичне планування занять у ЗДО з урахуванням екологічної та соціальної спрямованості для дітей старшого дошкільного віку (5–6 років)

Тема заняття	Мета	Основний зміст	Очікувані результати
Ми живемо на одній планеті	Формувати уявлення про Землю як спільний дім усіх людей, тварин і рослин.	Бесіда «Наша планета — наш дім», гра «Друзі природи».	Діти усвідомлюють, що всі живі істоти взаємопов'язані; проявляють інтерес до збереження природи.
Добрі справи для природи	Виховувати відповідальність за навколишнє середовище, розвивати екологічно доцільну поведінку.	Практична діяльність: догляд за рослинами, прибирання ділянки.	Діти бережно ставляться до рослин, не сміять, прагнуть допомагати природі.
Вода – джерело життя	Ознайомити з властивостями води, її значенням для життя.	Досліди з водою, казка «Краплинка подорожує», гра «Збережи воду!».	Діти розуміють важливість води, знають, як її економити.

Чисте довкілля – здорова планета	Формувати поняття про чистоту довкілля та наслідки забруднення.	Обговорення «Звідки береться сміття», еко-акція «Чисте подвір'я».	Діти знають, що сміття потрібно прибирати, можуть розповісти, як зберегти чистоту.
Енергію бережемо, природу – збережемо!	Ознайомити з поняттям енергії, навчити економно її використовувати.	Експеримент «Світло і тепло», казка «Хто вимикає світло?», складання правил еко-поведінки вдома.	Діти розуміють, чому важливо вимикати світло, берегти тепло.
Ми – друзі тварин	Виховувати гуманне ставлення до тварин, розуміння їхніх потреб.	Бесіда «Домашні улюбленці», гра «Врятуй звірятко».	Діти проявляють турботу, не шкодять тваринам, дбають про них.
Люди на нашій вулиці	Формувати соціальну активність, повагу до праці дорослих.	Спостереження за роботою комунальних служб, бесіда «Ким я хочу стати», гра «Місто майстрів».	Діти розуміють значення праці дорослих, поважають працю інших.

Ми – маленькі господарі природи	Розвивати активну позицію у збереженні природи, почуття відповідальності.	Проект «Мій зелений куточок», малювання «Моя планета майбутнього».	Діти усвідомлюють себе частиною природи, прагнуть діяти на її користь.
Разом для планети	Закріпити знання та вміння, набуті протягом тематичних занять.	Свято «Еко-планета дитинства»: виставка творчих робіт, пісні, родинні еко-змагання.	Діти демонструють знання про природу, бережливу поведінку, вміння діяти спільно.

Розроблений цикл занять сприяє ефективному формуванню у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток.

Уявлення про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток, формуються тільки шляхом тривалого й поступового пізнання довкілля. Це складний багатогранний психолого-педагогічний процес, що починається з раннього дитинства: чим швидше розпочинається навчання, тим кращими бувають результати. Адже елементарні і наочно продемонстровані взаємозв'язки природних явищ доступні вже дітям дошкільного віку [3, с. 37].

Велика роль у роботі з формування екологічної свідомості в дошкільнят в ЗДО №1 «Золотий ключик» відводиться спеціально організованим спостереженням, щоб показати дитині закономірності росту й розвитку всього живого, а також відповідально ставлення до тварин і рослин.

З цією метою в садочку проводились різноманітні акції, в яких беруть активну участь батьки. Така сумісна діяльність є дуже важливою, адже діти мають приклад наслідування, усвідомлюють важливість збереження природи.

Великий педагог В. Сухомлинський говорив: «Може бути, діти ще не можуть осмислити природу як всенародне надбання, нехай вони розуміють її як сучок, на якому знаходиться гніздо, де живемо ми, пташенята природи» [44, с. 129].

В межах акції була проведена **бесіда «Домашні улюбленці»**

Мета бесіди: формувати у дітей старшого дошкільного віку уявлення про відповідальне ставлення до домашніх тварин, розуміння їхніх потреб, виховувати гуманне, турботливе ставлення до живих істот, усвідомлення важливості відповідальної поведінки з позицій сталого розвитку.

Завдання:

- розширити знання дітей про домашніх тварин, їхні звички та потреби;
- формувати ціннісне ставлення до живого довкілля;
- розвивати вміння аналізувати власні дії та робити висновки;
- виховувати відповідальність, співчуття, дбайливість;
- формувати ранні навички екологічно орієнтованої поведінки.

Хід бесіди

1. Вступна мотивація

Вихователь пропонує дітям розглянути картинки із зображеннями різних домашніх тварин (собака, кіт, хом'як, папуга, рибка).

- Діти, чи є у вас вдома улюбленці?
- Як ви про них дбаєте?

2. Основна частина

Обговорення потреб тварин

Вихователь по черзі показує картки або фото і пропонує дітям визначити:

- Що потрібно тварині, щоб бути здоровою?
- Що тварині може завдати шкоди?

Вихователь узагальнює відповіді дітей:

Тварина – це жива істота, вона відчуває біль, голод, холод, страх.

Домашнього улюбленця не можна заводити просто «для гри» – за нього несуть відповідальність дорослі та діти.

Турбота передбачає регулярний догляд: годування, чистоту, активність, тепло, безпечне місце.

Утримання тварин має бути гуманним і екологічним (не шкодити природі, не підбирати дику тварину для «домашнього життя»).

Ситуації вибору (міні-проблемні ситуації)

Педагог пропонує дітям розв'язати ситуації:

1. Дитина забула наповнити миску котика водою. Що робити?
2. Цуценя тягне іграшку друга. Як правильно вчинити?
3. Хом'як спить, а дитина хоче з ним погратися. Чи можна будити?
4. На вулиці зустріли загубленого собаку. Як допомогти безпечно?

Діти пропонують власні рішення, а вихователь скеровує до гуманності, відповідальності, безпеки.

3. Ігрова вправа «Добрий господар»

Дітям пропонують набір карток: «їжа», «домівка», «вода», «тепло», «прогулянка», «лікування».

Вони добирають до кожної тварини те, що їй необхідно.

Педагог закріплює поняття співчуття, турботи, відповідальності.

4. Узагальнення

Домашні улюбленці – це частина нашого життя та довкілля.

Дбаючи про тварину, ми проявляємо гуманність і відповідальність.

Людина відповідає за тих, кого приручила (Це правило моральної поведінки).

Бережливе ставлення до тварин – це одна з умов сталого розвитку суспільства.

5. Підсумок

Педагог пропонує дітям завершити фразу: «Я можу бути другом тварини, якщо...».

Акція «Чисте довкілля – чисте сумління», під час якої діти разом з вихователями та батьками наводили порядок на території дитячого садочка. Діти мали можливість спостерігати за тим, як змінюється територія завдяки

спільним зусиллям. Під час проведення акції діти мають можливість закріпити правила екологічно відповідальної поведінки. Ця акція не лише формує у дітей практичні навички природоохоронної діяльності, а й розвиває моральний компонент – почуття сумління, відповідальності та внутрішнього переконання, що чистота довкілля залежить від кожного.

Чистота навколо починається з внутрішньої культури людини, а відповідальна поведінка приносить відчуття правильності та доброчесності. Отже, навіть маленькі добрі справи мають великий вплив на спільний простір.

Діти дошкільного віку охоче цікавляться життям тварин та птахів. В Мішково-Погорілівському ЗДО №1 «Золотий ключик» з метою розширення знань про птахів, про їхню поведінку та спосіб життя роль і місце у природі, значення у житті людини, а також розвитку допитливості, спостережливості, навчання замислюватися над наслідками своїх дій, правил поведінки у природі і, головне, виховання бережливого ставлення до пернатих друзів, бажання допомогти їм узимку було проведено акцію «**День птахів**».

Дошкільникам розповіли про види птахів, що мешкають в нашому регіоні, які птахи залишаються зимувати, а які відлітають у теплі краї. Вихователь роз'яснив важливість годування птахів та будівництва для них шпаківень. Разом з вихователем діти облаштували на деревах, що ростуть біля ігрового майданчика, годівничку та шпаківню.

Дитина навчається бути уважною до природи, захищати рослини і тварин, раціонально використовувати ресурси та енергію. Екологічно свідомі діти рано засвоюють принципи збереження природи, відповідального відношення до відходів, економного використання води та енергії. В ЗДО №1 «Золотий ключик» питанням збереження природи та економного використання ресурсів була присвячена акція «**День Землі**».

Форми роботи в межах «Дня Землі»

1. Пізнавальна бесіда «Земля – наш спільний дім»

Мета: сформувати у дітей уявлення про Землю як спільний дім усіх людей, тварин і рослин; виховувати дбайливе ставлення до природи;

розвивати екологічну свідомість, уміння робити відповідальний вибір і дії на благо планети.

Освітні завдання:

Пізнавальні: узагальнити знання дітей про Землю та її природні багатства; формувати уявлення про взаємозалежність людей і природи; закріпити знання про правила екологічної поведінки.

Розвиткові: розвивати мислення, мовлення, вміння ставити запитання й відповідати на них; формувати емоційно-ціннісне ставлення до природи; спонукати дітей до висловлення власних думок та оцінок.

Виховні: виховувати відповідальне ставлення до навколишнього світу; підтримувати прагнення робити добрі справи для довкілля; формувати соціально відповідальну поведінку.

Матеріали: глобус або зображення Землі; ілюстрації із зображенням природних об'єктів (ліси, річки, гори, тварини, люди); символічний «кошик добрих справ» або картки з діями; смайлики для рефлексії.

Хід бесіди

Вихователь показує дітям глобус або картинку планети.

– Як ви думаєте, що це?

– Як називається наша планета?

Діти відповідають на питання.

Педагог: Це – наша планета Земля. На ній живемо ми, наші родини, тварини, птахи, ростуть дерева, цвітуть квіти. Це великий дім для всіх живих істот.

Педагог пропонує дітям розглянути картинки природи.

– Що потрібно людині, щоб жити?

– Чи можемо ми жити без води? без повітря? без рослин?

– Хто ще живе на нашій планеті?

Пояснення педагога: Усі ми – люди, тварини, рослини – живемо в одному великому домі. Якщо в домі порядок – всім добре, а якщо сміття чи безлад – усім стає погано».

– Як люди впливають на природу?

Демонстрація дітям картинок: чиста річка і забруднена річка, ліс і вирубаний ліс.

– Що ви бачите на цих картинках?

– Де приємніше жити людям і тваринам?

– Чому?

Коли люди дбають про природу, на нашій планеті панує краса. Але якщо люди смітять чи нищать природу – нашому дому стає погано».

– Як ми можемо допомогти нашій планеті?

Діти обговорюють, що вони можуть зробити вже зараз.

– Як можна берегти воду?

– Що означає «заощаджувати електроенергію»?

– Як правильно поводитися з відходами?

– Які добрі справи ми можемо робити щодня?

Педагог виносить «кошик добрих справ» – картки з діями: не смітити; висаджувати рослини; економити воду; вимикати світло; сортувати сміття; піклуватися про тварин; не ламати дерева і квіти; прибирати майданчик.

Кожна дитина витягує картку і пояснює, як ця дія допомагає планеті.

Педагог підкреслює: Кожна навіть маленька добра справа робить нашу планету чистішою та щасливішою. Земля – наш спільний дім і кожен з нас – господар цього дому. Коли господарі турботливі, дім стає красивим, затишним і безпечним для всіх».

Підсумок бесіди. Діти відповідають на питання:

– Чому планету називають домом?

– Які правила допомагають нам її берегти?

– Що ви готові робити, щоб допомагати Землі?

Рефлексія. Дітям пропонується обрати смайлик:

😊 – «Я сьогодні дізнався щось нове»

☺ – «Мені дуже сподобалося»

 – «Хочу ще поговорити про нашу планету»

Очікувані результати: усвідомлюють значення планети як спільного дому; розуміють взаємозв'язки між людиною та природою; оволодівають правилами екологічної поведінки; виявляють прагнення робити добрі справи для Землі; формують основи відповідального ставлення до довкілля.

2. Творча майстерня «Планета майбутнього»

Створення колективної аплікації, плаката. Діти обговорюють, яку планету вони хочуть бачити у майбутньому.

Діти усвідомлюють взаємозв'язок між поведінкою людей і станом планети.

Виховання у дітей любові до рідної природи слід починати з розвитку їхніх сенсорних відчуттів, перенесення набутих знань в сферу практичної діяльності. Адже не можна любити те, чого не знаєш, не розумієш, боїшся. Для цього в ЗДО №1 «Золотий ключик» реалізовується низка проєктів, які спрямовані на розвиток екологічної свідомості дітей дошкільного віку.

Проект «Рости, рости зернятко на радість маляткам»

Реалізація проєкту передбачала облаштування на території дитячого садка городу.

Метою проєкту є створення в закладі дошкільної освіти середовища, яке сприятиме розвитку допитливості і спостережливості для кращого пізнання життя та призначення рослин. Формування у дітей суспільних мотивів трудової діяльності, поваги до праці дорослих, дбайливого ставлення до результатів своєї праці та інших.

Дошкільники мали можливість спостерігати як росте городина від перших паростків до збору врожаю, можливість оцінити результати своєї праці та закріпити знання, отримані на заняттях з природознавства.

Проект екологічна стежинка «Казковий світ природи» – пізнавально – дослідницька стежка.

Екологічна стежина є однією з перспективних форм природно-пізнавальної роботи, вона надає можливість дітям розширити свої уявлення і

знання про природу, побачити незвичайне у звичайному, спонукають до спілкування з природою. Екологічна стежина являє собою унікальну форму поєднання відпочинку і природоохоронної пропаганди. Це своєрідна навчальна лабораторія в природних умовах. Вона доступна в різні пори року.

Головним завданням створення екологічної стежини є: навчити дітей впізнавати в природі вивчені живі об'єкти, бачити ознаки їх пристосування до умов існування, біологічні ритми, пояснювати їх екологічне значення.

Основними функціями екологічної стежини є:

Розвивальна – формування екологічної свідомості, культури, формування екологічного мислення, як складової загальної культури.

Виховна – залучення дітей до спілкування з природою.

Навчальна – формування в дітей навичок перенесення екологічних знань у реальне життя.

Однією з найбільш ефективних форм роботи на екологічній стежині є цільові екскурсії та прогулянки.

Використання екологічної стежинки у роботі з дітьми дошкільного віку дозволило формувати у них основи екологічної компетентності на засадах включення дитини у різні види діяльності: практичну, інтелектуальну і естетичну.

Проект «У бабусі на подвір'ї» (облаштування майданчику).

Мета проекту: формувати в дітей знання про життя свійських тварин і птахів. Ознайомити зі спорудами сільського господарства (хата, хлів, тин). Удосконалювати знання про українські звичаї та традиції, розвивати увагу, спостережливість, виховувати повагу й шанобливе ставлення до народних традицій.

Сюжет проекту базується на близькому та зрозумілому дітям контексті – дворі бабусі, що поєднує догляд за рослинами, тваринами, працьовитість, традиції родини та цінність взаємодопомоги. Завдяки цьому проект має високу мотиваційну силу та природно інтегрує екологічні, соціальні та пізнавальні аспекти сталого розвитку.

Таким чином, формування у дітей дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, в ЗДО №1 «Золотий ключик» здійснювалось такими методами, як: заняття, спостереження; дослідницько-пошукова робота; праця на природі, ігри; бесіди; словесно-логічні завдання; проблемні ситуації, екскурсії, прогулянки; експериментальна робота; тематичні заходи тощо. Важливо, що багато заходів відбувалось разом з батьками, тобто навички формування сталих уявлень здійснювались як в закладі дошкільної освіти, так і родині.

В навчально-виховній діяльності було синтезовано різні форми і методи роботи з ознайомлення дітей дошкільного віку з об'єктами і явищами природи.

Таким чином, успішна реалізація методики формування у старших дошкільників початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток, можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує педагогічні, організаційні, психологічні та матеріальні аспекти.

Створення сприятливого освітнього середовища, підготовка компетентного педагога, активна діяльність дитини та партнерство з родиною забезпечують ефективність освітнього процесу і сприяють вихованню особистості, здатної до відповідальних рішень і сталого способу життя.

2.3. Аналіз ефективності реалізації педагогічних умов з формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток

Після проведеної роботи, нами повторно було проведено перевірку рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку (експериментальної та контрольної групи) початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток.

Таблиця 2.7.

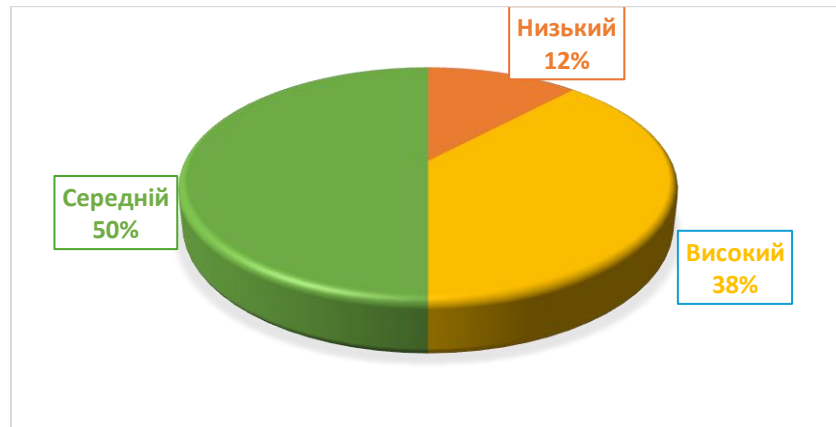
Результати діагностики рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток (ЕГ)

№ з/п	Ім'я дитини	Критерій, бали				Сума балів
		Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	Соціально-комунікативний	
1.	Артем К.	4	3	3	2	12
2.	Олена В.	4	4	5	6	19
3.	Дмитро Л.	2	2	2	2	8
4.	Андрій П.	6	4	4	5	19
5.	Марія З.	4	4	3	3	14
6.	Максим Б.	5	5	5	4	19
7.	Дарина С.	4	4	4	6	18
8.	Яна Р.	5	6	4	6	21

Результати повторної діагностики показали, що у дітей експериментальної групи покращились показники. Діти з високим рівнем – 3 дитини (38%), середній рівень – 4 дитини (50 %), низький рівень у 1 дитини (12 %).

Як бачимо, в групі все ще багато дітей з середнім рівнем сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток і дитина з низьким рівнем. Проте, це не можна вважати негативним результатом проведеної роботи, тому що навіть у дітей з низьким та середнім рівнем є прогрес у зміні діялісно-поведінкового та соціально-комунікативного критеріїв.

Показники повторної діагностики в експериментальній групі зображено в діаграмі 2.3.

Рис. 2.3. Результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток в дітей ЕГ на контрольному етапі

В контрольній групі також було повторно проведено перевірку рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток (табл. 2.8). Для перевірки було використано ті ж самі методи, що і в констатувальному експерименті.

Зазначимо, що контрольна група, на відміну від експериментальної займалась за чинною програмою.

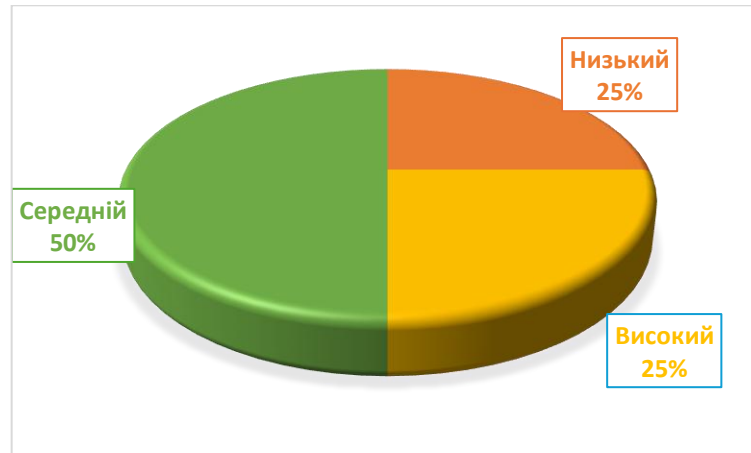
Таблиця 2.8.

Результати діагностики рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток в дітей КГ

№ з/п	Ім'я дитини	Критерій, бали				Сума балів
		Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	Соціально-комунікативний	
1.	Богдан П.	2	3	1	2	8
2.	Матвій О.	5	4	4	3	16
3.	Каріна Д.	4	6	5	6	21
4.	Сергій Г.	5	5	4	5	19
5.	Руслан Н.	3	3	3	3	12
6.	Софія М.	3	3	4	4	14
7.	Даніїл Ю.	6	4	5	5	20
8.	Юлія К.	5	3	4	3	15

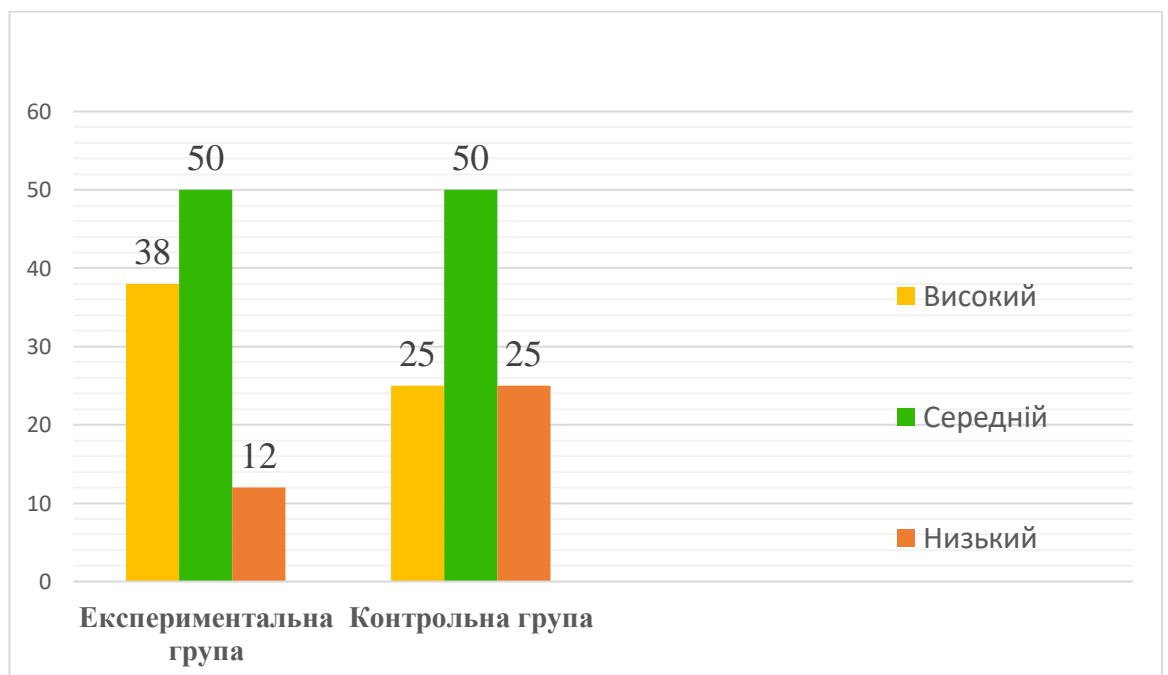
Дані таблиці свідчать, що в контрольній групі зменшився відсоток дітей з високим рівнем сформованості уявлень про дію та поведінку, натомість зріс середній рівень, з низьким рівнем залишилась 1 дитина.

Показники повторної діагностики в контрольній групі зображено в діаграмі 2.4.

Рис. 2.4. Результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток в дітей КГ на контрольному етапі

Різницю сформованості у дітей експериментальної та контрольної групи навичок, орієнтовані на сталий розвиток, після проведення методичної роботи представлено на рис.2.5.

Рис. 2.5. Порівняльні результати рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей ЕГ та КГ на контрольному етапі

Порівняємо показники в експериментальній та контрольній групах рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на сталий розвиток (табл. 2.9).

Таблиця 2.9.

Порівняння показників рівня сформованості початкових уявлень про дію та поведінку в експериментальній та контрольній групах

Група	Рівень, %					
	Високий		Середній		Низький	
	Констат. експер.	Контрол. експер.	Констат. експер.	Контрл. експер.	Констат. експер.	Контрол. експер.
ЕК	12	38	50	50	38	12
КГ	12	25	50	50	38	25

У дітей експериментальної групи відбулися відчутні зміни в проявах сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток. В експериментальній групі на 26% виріс показник високого рівня і на 26% зменшився показник низького рівня.

Такі відчутні зміни можна пояснити ефективним впливом застосованих педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Як зазначено в таблиці 2.9, у дітей старшого дошкільного віку контрольної групи у сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, відбулися незначні зміни. Зафіксовані зміни відбулися в результаті освітньої роботи дошкільного закладу в межах програм та природного розвитку дітей.

За результатами проведеного експериментального дослідження можемо надати рекомендації для вихователів щодо формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток:

1. Створювати в закладі дошкільної освіти розвивальне середовище:

– забезпечити наявність у групі екологічно спрямованих ігрових зон: «Природнича лабораторія», «Екоцентр», «Майстерня переробки матеріалів», «Ветеринарна лікарня» тощо;

– використовувати природні, безпечні та вторинні матеріали в освітньому процесі (папір, картон, тканина, природні матеріали);

– організовувати постійне спостереження за сезонними змінами в природі, догляд за рослинами та тваринами. Діти можуть вести календар природи, доцільно організовувати конкурси малюнків або поробок за тематикою спостережень тощо.

2. Формувати у дітей ціннісне ставлення до природи і людей, а саме:

– проводити бесіди, ігри, читання казок, віршів, перегляд мультфільмів, що розкривають взаємозв'язок людини і природи;

– формувати у дітей уявлення про взаємозалежність усіх живих істот;

– виховувати повагу до праці людей, які дбають про довкілля (лісник, садівник, дворник, енергетик тощо).

3. Навчати через діяльність:

– залучати дітей до практичних екологічних дій, таких як сортування сміття, економне використання води та електроенергії, прибирання на території дитячого садочка;

– організовувати різноманітні екологічні проекти та акції: «Чиста планета», «Посади дерево», «День птахів», «Збережи краплинку води», «День Землі», «Друге життя речей» тощо;

– систематично використовувати в навчанні дослідницько-експериментальну діяльність для формування причинно-наслідкових зв'язків (що станеться, якщо не берегти природу).

4. Розвивати соціально-етичні навички дошкільнят:

– вчити дітей співпраці, співчуттю, толерантності, доброзичливості, відповідальності;

– виховувати прагнення допомагати іншим, ділитися, підтримувати інших у грі та спільних справах;

– використовувати у навчально-виховній діяльності ситуації морального вибору, казкотерапію, сюжетно-рольові ігри для закріплення правильних моделей поведінки.

5. Активна співпраця з батьками, яка включає:

– проводити консультації, майстер-класів, родинних проєктів («Екодім», «Разом для природи» тощо), свята та бесіди, присвячені відповідальному ставленню до навколишнього середовища;

– залучення батьків до спільних акцій і творчих справ екологічного змісту;

– формування в родині спільних правил екологічно відповідальної поведінки. Важливо, щоб дотримання цих правил було нормою, а не випадковими епізодами.

6. Використання інтегрований підхід для формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток. Для цього:

– включати теми сталого розвитку у заняття з мовлення, математики, образотворчості, музики, праці, фізкультури;

– застосовувати ігрові методи, інтегровані заняття, театралізації, моделювання життєвих ситуацій;

– поєднувати пізнавальну, емоційну та діяльнісну складові в кожній формі роботи. Поєднання трьох зазначених складових забезпечує цілісність педагогічного процесу, коли знання формуються у взаємодії з емоційним переживанням і закріплюються в реальній діяльності.

Важливим є також особистісний приклад вихователя, а саме:

– бути прикладом сталого способу життя, тобто раціонально використовувати ресурси, відповідально ставитися до природи;

– демонструвати емоційно позитивне ставлення до природи, дітей, колег, матеріального середовища.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження засвідчило, що ефективне формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про сталий розвиток є важливою складовою сучасного освітнього процесу, орієнтованого на виховання відповідальної, свідомої, екологічно та соціально активної особистості. Методика формування таких уявлень має спиратися на принципи цілісності, інтеграції, наочності, діяльнісного підходу, особистісної орієнтації та співпраці з родиною.

Зміст роботи вихователя спрямовується на розширення уявлень дітей про навколишній світ, взаємозв'язок природи, суспільства і людини, формування навичок екологічно доцільної поведінки, розвиток емпатії, бережливого ставлення до живого і неживого довкілля. Важливу роль у цьому процесі відіграють ігрові, дослідницькі, проблемно-пошукові, художньо-творчі методи, які забезпечують активну пізнавальну діяльність дітей і сприяють засвоєнню змісту сталого розвитку на доступному для них рівні.

Реалізація методики передбачає створення відповідного розвивального середовища, добір дидактичного матеріалу екологічного та соціального спрямування, залучення дітей до спільних з дорослими і ровесниками проєктів, екологічних акцій, спостережень, експериментів у природі. Важливою умовою є співпраця вихователя з батьками, спрямована на формування єдиного освітнього простору сталого розвитку дитини.

Отже, запропонована методика сприяє формуванню у старших дошкільників цілісного розуміння сутності сталого розвитку, основ відповідальної поведінки в довкіллі та соціумі, а також закладає фундамент майбутньої екологічної культури і соціальної компетентності, необхідних для подальшого навчання та життя в сучасному світі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження на тему «Формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток» дало змогу комплексно розглянути проблему формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку, орієнтованих на ідеї сталого розвитку, в контексті сучасних вимог дошкільної освіти.

Сучасна світова спільнота визнає освіту ключовим чинником забезпечення сталого розвитку, оскільки саме вона формує в особистості систему цінностей, моделей поведінки, способів мислення та відповідальних практик, необхідних для гармонійної взаємодії людини з довкіллям, суспільством і економічним середовищем.

У контексті реформування української освіти особливої актуальності набуває впровадження принципів сталого розвитку в заклади дошкільної освіти, що передбачає модернізацію змісту освітніх програм, упровадження інтерактивних методів, створення екологічно орієнтованого освітнього середовища та формування партнерських відносин між педагогами, родиною й громадою.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що сталий розвиток визначається як стратегічна орієнтація освітнього процесу, спрямована на виховання особистості, здатної відповідально взаємодіяти з природним і соціальним середовищем. У дошкільному віці закладаються перші елементи екологічної, соціальної, моральної та побутової культури, які становлять підґрунтя для формування усвідомленої, відповідальної та безпечної поведінки.

Теоретичний аналіз показав, що старший дошкільний вік є сенситивним періодом для формування моделей поведінки, звичок і способу життя, відповідних принципам сталого розвитку. У старшому дошкільному віці відбувається якісне вдосконалення довільної уваги, пам'яті, мовлення,

мислення. Саме в цей період з'являється внутрішній план дії, що дає змогу дитині передбачати результати власних вчинків і оволодівати елементами самоконтролю. Це зумовлено розвитком довільності, моральних уявлень, емпатії, рефлексії та здатності до співпраці.

З'ясовано, що діти цього віку готові не лише наслідувати позитивні зразки, а й самостійно ініціювати соціально значущі дії: допомогу іншому, участь у спільній праці, дотримання правил поведінки в природі. Початкові уявлення дітей про дію та поведінку набувають особистісного змісту лише за умови поєднання пізнавального, емоційно-ціннісного та практичного компонентів, що вимагає відповідного педагогічного забезпечення. Педагогічні впливи, цілеспрямовано організовані в цьому віці, мають найбільшу ефективність.

У ході дослідження було визначено та науково обґрунтовано критерії, показники й рівні сформованості уявлень дітей про дії та поведінку, що відповідають принципам сталого розвитку.

Констатувальний етап експерименту дозволив виявити недостатність у дітей системних знань про відповідальну поведінку, обмежений досвід практичних дій щодо збереження довкілля та недостатньо сформовану мотивацію до дбайливого ставлення до ресурсів.

Розроблена й упроваджена методика формування початкових уявлень, яка включала екологічно спрямовані заняття, ігри, бесіди, міні-проекти, екоакції, практичні завдання та щоденні екозвички, довела свою ефективність. Педагогічна робота була побудована на принципах інтегративності, діяльності, особистісної значущості, наслідування позитивних зразків поведінки, поступового набуття практичних умінь і рефлексії на власні дії.

Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку: у дітей значно підвищився рівень усвідомлення цінності природи, сформувалися більш стійкі уявлення про відповідальні дії, розширився репертуар екологічно доцільної поведінки, зросла внутрішня мотивація до участі в природоохоронній діяльності. Дошкільники стали послідовними в

дотриманні правил еко-поведінки вдома і в закладі дошкільної освіти, проявляли ініціативу в догляді за довкіллям, демонстрували здатність співпрацювати в еколого-орієнтованих завданнях.

Отже, мета магістерської роботи досягнута, а висунута гіпотеза: формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, буде ефективним за умов: інтеграції ідей сталого розвитку в освітній процес ЗДО; створення розвивального предметно-просторового середовища, яке сприяє формуванню природоохоронних, соціальних та побутових навичок; побудова партнерської взаємодії з родинами, спрямованої на посилення сталих моделей поведінки; застосування інноваційних педагогічних технологій, зокрема еко-проектів та технологій екологічного виховання підтверджена.

Проведене дослідження не лише розкриває потенціал дошкільної освіти у становленні основ сталого розвитку, а й підкреслює необхідність подальшого впровадження екологічно орієнтованих підходів у практику закладу дошкільної освіти. Отримані результати засвідчують, що саме в дошкільному віці формуються важливі ціннісні засади та поведінкові стратегії, які визначають життєві орієнтири майбутньої особистості та її готовність відповідально взаємодіяти зі світом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Дошкільна педагогіка: хрестоматія. Київ: Слово, 2010. С. 145–158.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція під керівн. Т. О. Піроженко. URL: <https://mon.gov.ua › app › media › rizne › 2021.pdf> (дата звернення 25.04.23).
3. Безсонова О. Мотивація до дії як основа формування сталого способу життя. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №7. 2019. С. 35 – 38.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 439 с.
5. Богдан Т.М., Желай В.О. Освіта для сталого розвитку дітей дошкільного віку. Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього: *Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. С. 82 – 85.
6. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
7. Борисенко Н. В. Дошкільна освіта в контексті глобальних цілей сталого розвитку. *Освітній простір України*. 2021. № 18. С. 22–29.
8. Брундланд Г. Наше спільне майбутнє: Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку. Оксфорд, 1987. 125 с.
9. Боголюбов В.М. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд]. За редакцією професора В.М. Боголюбова. Київ : ВЦ НУБПУ, 2018. 446 с.
10. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку: науково-методичний посібник. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2011. 200 с.

11. Волошина С. В. Реалізація освіти для сталого розвитку в роботі з дітьми 5-го року життя: навч.- метод. посіб. Дошкільний навчальний заклад № 52 «Золотий півник». Хмельницький, 2018. 96 с.
12. Гончаренко, С. У. Умови формування екологічно доцільної поведінки дітей. Харків: Основа, 2019. 192 с.
13. Григоренко Г. Щоб навчити треба знати. *Дошкільне виховання*. 2013. № 8. С. 26 – 28.
14. Гарбар В.В. Теоретичні основи забезпечення сталого розвитку фермерських господарств. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2012. Вип. 81(2). С. 177–183.
15. Дошкільнятам про світ природи: Старший дошкільний вік: навч.- метод. посіб. Г.В. Бєленька, Т.С. Науменко, О.А. Половіна. Київ : Генеза, 2013. 112 с.
16. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів. Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. Д.: «ЛІРА», 2019. 120 с.
17. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць. Вип. 10; за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятинової. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 439 с.
18. Жаровська О. Реалізація ідей сталого розвитку в дошкільній освіті: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. Львів, 2023. 78 с.
19. Іванчук С. А., Кочнева С.С. Концепція сталого розвитку в освітньому просторі закладів дошкільної освіти. *Молодий вчений*, 2018. №10. С. 39 – 42.
20. Кірпа О. А. Дошкільникам про сталий розвиток: метод. рек. Київ: ВГ, 2020. 64 с.
21. Крутій К. Л. STREAM – освіта, або Стежина у Всесвіт. Концептуальні засади парціальної програми формування культури мислення в дошкільників. *Інформаційний збірник для директора та завідувача дитячого садочка*. 2017. № 9. 76 с.

22. Кузьменко В. У. Сталий розвиток у дошкільній освіті: методичні аспекти. Харків: Ранок, 2021. 156 с.
23. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
24. Литвиненко О. В. Інтеграція екологічної освіти та освіти для сталого розвитку у ЗДО. *Вісник психології і педагогіки*. 2020. № 29. С. 134–140.
25. Лук'янова Л. В. Дитинство в контексті сучасної педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2013. 240 с.
26. Мартиненко С. О. Формування екологічно доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2019. № 4. С. 54 – 60.
27. Мелманн М. На шляху до освіти майбутнього: уроки стійкого розвитку. *Освітні коментарі*. 2011. № 7–9. С. 2 – 4.
28. Микитюк, О. О. Методики оцінювання сформованості уявлень у дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць УДПУ*, 2021. № 2. С. 144 – 151.
29. Миськова Н.М. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Н.М. Миськова; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України. Хмельницький, 2018. 322 с.
30. Паламарчук В. Освіта для життя: психологічні рекомендації батькам і педагогам. *Психолог*, 2018. № 15 – 16. С. 84 – 91.
31. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. Монографія: Н. Ничкало, І. Зязюн, Л. Пуховська, Н. Гузій, Л. Задорожна. *АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти*. Київ. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 233 с.
32. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. Київ: Дошкільне виховання. 2002. 73 с.

33. Поліщук О, Зданевич Л., Миськова Н. Праксеологія сталого розвитку в освітній онтології (на прикладі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії). *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2021. № 2(12). С. 149 – 159.
34. Пометун О. І. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку. навчально-методичні матеріали для викладачів вищих педагогічних навчальних закладів та системи після-дипломної педагогічної освіти: посібник Київ: Педагогічна думка, 2015. 120 с.
35. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
36. Пустовіт, Г. П. Освіта для сталого розвитку у дошкільній педагогіці. *Дошкільна освіта*, 2021. № 3. С. 12–17.
37. Радущкий І.Є. Психолого-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Харків, 2022. 177 с.
38. Романова Н.В. Організація експериментально-дослідницької діяльності у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. К.: Просвіта, 2018. 232 с.
39. Сіренко Н. Освіта для сталого розвитку: світові тенденції та український контекст. Київ: Педагогічна думка, 2018. 290 с.
40. Соловйова Л. Вивчаємо довільну поведінку дітей дошкільного віку. *Практичний психолог: Дитячий садок*. 2015. № 9. С. 12 – 21.
41. Сотник Ю. А. Сталий розвиток дошкільнят засобами екологічного виховання. *Нива знань*. 2018. № 3. С. 29– 30.
42. Соцька, О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2014. № 11. С. 24 – 27.
43. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: проект – 2017. United Nations Development Programme. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 25.07.24)

44. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку. Вибр. тв.: у 5 т. Київ, 1977. Т. 5. 680 с.
45. Теорія та методика дошкільної і початкової освіти: [монографія]; за заг. ред. О. Лобової, С. Кондратюк. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2023. 512 с.
46. Уманська Ю. Метод проєктів в навчально-виховному процесі в закладах дошкільної освіти. Тернопіль, 2019. 204 с.
47. Фоменко Т. Методичні рекомендації організації екологічних акцій в навчальному процесі закладу дошкільної освіти. Харків, 2020. 190 с.
48. Хрестоматія з освіти для сталого розвитку (для формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку): навч.-практичний посіб. для закладів дошкільної освіти. Укладачі к.п.н. С. А Іванчук, С. С. Кочнева. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 185 с.
49. Цимбал Л. І. Формування у дошкільників відповідального ставлення до довкілля в умовах ЗДО. *Дошкільна освіта*. 2020. № 4. С. 17–21.
50. Черниш Н. М. Педагогічні аспекти освіти для сталого розвитку в ЗДО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 26. С. 178–182.
51. Яценко С. Виховання екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Київ, 2021. 125 с.
52. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
53. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk L., & Shykyrynska, O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting *Society. Integration. Education*, II Rezekne, 2021, 729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>

ДОДАТКИ

Додаток А

Дидактична гра для дітей старшого дошкільного віку

«Місто майстрів»

Мета гри: формувати у дітей старшого дошкільного віку уявлення про працю людей різних професій, розвивати навички співпраці, вміння розподіляти обов'язки, планувати спільну діяльність, приймати відповідальні рішення та діяти на благо громади.

Освітні завдання:

1. Пізнавальні: розширити уявлення про різні професії (будівельник, лікар, пекар, еколог, водій, інженер, художник тощо); формувати розуміння важливості кожної професії для функціонування міста; закріпити знання про правила безпечної та відповідальної поведінки в соціумі.

2. Розвиткові: розвивати логічне мислення, здатність планувати послідовність дій; удосконалювати навички комунікації та командної роботи; активізувати творчі здібності дітей.

3. Виховні: виховувати повагу до праці інших людей; формувати соціально відповідальну поведінку; сприяти розвитку емпатії та взаємодопомоги.

Матеріали та обладнання:

Велике ігрове поле – «Місто», поділене на райони: лікарня, будівельний майданчик, пекарня, парк, транспортна станція тощо.

Набір карток-професій.

Картки із завданнями-«проблемними ситуаціями»: «Пошкоджена дорога», «Забруднено парк», «Потрібно побудувати дитячий майданчик», «У домі зникло світло» тощо.

Маркери або фішки для кожної команди.

Додаткові предмети: будівельні блоки, міні інструменти, конструктор, олівці, фішки-смайлики.

Правила гри:

Діти працюють лише у своїх командах, але можуть пропонувати допомогу іншим. Професію не можна змінювати під час гри, але можна об'єднуватися для розв'язання складних завдань.

Під час обговорення кожен має право висловитися.

Завдання вважається виконаним, коли команда презентує результат

Хід гри

1. Педагог запрошує дітей у вигадане «Місто майстрів», де живуть люди різних професій. Пояснює дітям, що місто потребує допомоги – виникли різні проблеми, які мають розв'язати справжні майстри.

2. Діти об'єднуються у 3 – 4 команди (2 – 4 особи).

3. Вибір професії: кожна команда тягне картку-професію та отримує роль (наприклад: будівельники, лікарі, інженери, кухарі, художники).

Команди коротко обговорюють, чим займається їхній майстер і яку користь приносить місту.

4. Виникнення проблемної ситуації

Вихователь відкриває одну з карток-завдань, наприклад:

«У парку багато сміття»

«На дорозі яма – транспорт не може проїхати»

«Потрібен новий дитячий майданчик»

«У місті відбувся сильний вітер – пошкоджено дах будівлі»

Діти мають визначити: хто з майстрів може допомогти; яку саме роботу потрібно виконати; що для цього потрібно (матеріали, інструменти, час).

Якщо завдання масштабне – команди можуть об'єднуватися.

5. Виконання завдання

Діти виконують практичні мінізавдання відповідно до професії, наприклад:

– будівельники: складають із конструктора модель мосту (майданчика будівлі);

– екологи: сортують сміття, прибирають «парк» (ігрова зона), створюють правила чистоти;

– лікарі: «лікують» постраждалу іграшку, радять правила безпеки;

– інженери: прокладають новий маршрут машинок;

– художники: створюють афішу чи плакат для жителів міста тощо.

Кожна команда розповідає, що вона зробила, як діяла і чому саме так.

Вихователь підкреслює взаємозалежність професій: У нашому місті кожен майстер важливий, і лише разом ми можемо зробити місто гарним та безпечним.

6. Рефлексія

Дітям пропонують обрати смайлик або висловити свої враження:

– Що сподобалося?

– Що було складно?

– Чи допомагали одне одному?

– Чому важливо, щоб у місті працювали різні майстри?

Очікувані результати. У результаті гри діти:

– розширюють уявлення про професії та їх значення для громади;

– вчаться планувати спільну діяльність і розподіляти обов'язки;

– оволодівають навичками відповідального вибору та взаємодії;

– розуміють значення праці кожної людини для добробуту міста;

– розвивають комунікативні та соціальні компетентності;

– отримують досвід кооперації і взаємодопомоги.

Додаток Б

Екологічна гра для дітей старшого дошкільного віку «Бережи воду!»

Мета гри: формувати у дітей уявлення про важливість води для життя; усвідомлення необхідності економного використання водних ресурсів; розвивати екологічне мислення, здатність робити вибір на користь сталого способу життя; виховувати відповідальність за власні дії.

Обладнання: картки з різними ситуаціями використання води (хороші та погані); два кошики: «Добрі вчинки» (зеленого кольору), «Погані дії» (червоного кольору); фішки-краплинки (заохочення за правильні відповіді); ілюстрації водойм, крапелька-герой «Краплинка».

Хід гри

Вихователь показує дітям персонажа – Краплинку.

– Діти, до нас завітала Краплинка. Вона хвилюється, бо люди іноді витрачають воду марно. Сьогодні ми допоможемо їй зберегти воду і станемо справжніми «охоронцями води».

Пояснення дітям правил гри:

Вихователь показує картку із зображеною ситуацією

- діти вирішують, правильно використана вода, чи марно витрачається;
- картку кладуть у відповідний кошик;
- за правильний вибір дитина отримує «краплинку»;
- наприкінці гри діти підраховують краплинки.

Приклади ігрових ситуацій

Правильні дії (класти в кошик «Добрі вчинки»):

- дитина закриває кран, коли чистить зуби;
- не кидає сміття у річку;
- користується кухлем для поливання кімнатних рослин;
- приймає душ замість довгого купання у ванні.

Неправильні дії (кошик «Погані дії»):

- залишає кран відкритим;
- миє іграшки під сильним натиском води;
- кидає пляшку у ставок;
- грається водою без потреби;
- миє руки занадто довго, забуваючи вимкнути кран.

Підрахунок, хто з дітей зібрав більше фішок-краплинок

Руханка «Краплинки по доріжці»

Діти зображують краплинки, які «стікають» по доріжці (легкий біг), «збираються в калюжку» (сідають навпочіпки), «перетворюються на пару» (піднімають руки вгору).

Підсумок гри

– Ви чудово впоралися! Тепер Краплинка знає, що у нашому садочку всі вміють берегти воду. А як можна економити воду вдома?

Діти висловлюють свої міркування.

Очікувані результати:

- діти розуміють, чому воду потрібно берегти;
- можуть розпізнавати екологічні та неекологічні вчинки;
- роблять висновки про власну поведінку;
- мають бажання дотримуватися правил економного користування

водою.

Казка «Хто вимикає світло?»

У самому затишному будиночку на околиці міста жила сім'я: мама, тато й маленька дівчинка Софійка. Але був у цьому домі ще один мешканець – маленький, непомітний, дуже важливий. Його звали Ліхтьо, і він був... духом світла!

Ліхтьо мешкав у лампочці над столом і стежив, щоб у будинку світло з'являлося тоді, коли воно справді потрібне. Він був добрим, але дуже працьовитим. І найбільше не любив, коли світло горить даремно.

Одного ранку Ліхтьо прокинувся, потягнувся і почав свою роботу.

– Так, подивимося, де моє світло працює, а де відпочиває! – пробурмотів він, визируючи з лампочки.

Спершу він зайшов до кухні – там мама готувала сніданок і смачно пахло млинцями.

Світло горіло? Горіло. Але мама була на кухні, тож усе було правильно.

Потім Ліхтьо пролетів до ванної. Світло вимкнене. Добре!

Аж раптом він почув: «Х-х-хх...» – це лампочка в коридорі тихенько зітхала.

– Чому ти працюєш? – здивувався Ліхтьо. – Тут же нікого немає!

– Софійка забігла, взяла свою іграшку та побігла далі... а про мене забула, – тихо сказала коридорна лампочка.

– Ох уже ці люди... – похитав голівкою Ліхтьо й клацнув вимикачем.

Але це був лише початок! Цілий день Ліхтьо літав кімнатами: то світло в дитячій горить просто так, то в передпокої, то навіть у кладовці!

Надвечір він утомився так, що ледве світився.

– Якщо так піде й далі, мені не вистачить сил на нічне освітлення! – пробурмотів він.

Тоді Ліхтьо вирішив поговорити з Софійкою. Увечері, коли дівчинка з мамою складала пазл, він тихенько виглянув із лампочки і сказав:

– Софійко, ти мене бачиш?

Дівчинка кліпнула очима – і справді побачила маленького сяючого чоловічка.

– Хто ти?! – здивувалася Софійка.

– Я Ліхтьо – охоронець світла у вашому домі. Я стежу, щоб світло не витрачалося даремно. Але в мене не дуже виходить, якщо ти постійно забуваєш вимикати лампочки.

Софійка знітилася.

– Вибач, Ліхтьо. Я не знала, що тобі так важко.

– Це важливо не лише для мене, - лагідно сказав світлячок. – Коли світло горить без потреби, витрачається електроенергія. А її потрібно берегти, щоб нашій планеті було легше, і щоб у вашому домі завжди було тепло й затишно.

Дівчинка уважно слухала.

– Я все зрозуміла! – сказала вона. – Відтепер я буду дуже уважною.

І вона справді дотримала слова. Коли виходила з кімнати — вимикала світло. Коли бачила, що хтось забув – пригадувала. А іноді навіть казала:

– Хто вимикає світло? Звичайно, я!

Ліхтьо стало легше працювати, і він світив ще яскравіше й тепліше.

Кімнати стали затишними, а мама з татом раділи новій звичці доньки.

А коли вночі дім занурювався в темряву, Ліхтьо тихенько посміхався:

– Ох, з такою помічницею світло в цьому домі точно не зникає даремно!

Мораль казки:

Світло – важливий помічник у домі.

Електроенергію потрібно берегти.

І кожен може зробити свій маленький добрий вчинок – просто вимкнувши світло, коли виходить із кімнати.

Експеримент «Світло і тепло»

Мета: ознайомити дітей з властивостями світла та тепла, продемонструвати їх вплив на об'єкти довкілля; формувати елементарні природничі уявлення та навички дослідницької поведінки.

Завдання:

1. Пояснити значення світла та тепла для живих організмів.
2. Розвивати вміння спостерігати, порівнювати, робити прості висновки.
3. Формувати навички безпечної поведінки під час проведення експериментів.
4. Виховувати допитливість, інтерес до пізнання природних явищ.

Матеріали та обладнання: лампа або ліхтарик; дві однакові пластикові склянки з водою; термометр; два горщики з рослинами (одна рослина перебувала до досліду в тіні, друга – на світлі); білий та чорний картон; дзеркальце.

Хід експерименту

1. Організаційний момент

Вихователь пропонує дітям поговорити про світло і тепло.

Запитання:

- Звідки до нас приходить світло?
- Що дає нам тепло?
- Для чого вони потрібні людям, рослинам, тваринам?

2. Дослід 1. «Світло гріє»

Хід:

1. Діти отримують дві склянки з водою.
2. Одну склянку ставлять під лампу, іншу – відставляють у тінь.
3. Через 5 – 7 хвилин діти вимірюють температуру води у кожній склянці.

Запитання:

– У якій склянці вода тепліша?

– Чому так сталося?

Висновок: світло нагріває предмети, а тепло передається від нагрітих об'єктів іншим.

3. Дослід 2. «Світло допомагає рослинам»

Хід:

Вихователь демонструє дві рослини:

одна – зелена, міцна, росла на світлі;

друга – бліда, ослаблена, росла в темному місці.

Запитання:

– Чим відрізняються рослини?

– Якій рослині бракувало світла?

– Для чого світло потрібне рослинам?

Висновок: рослинам необхідне світло для росту, сили та здоров'я.

4. Дослід 3. «Світло відбивається»

Хід:

1. Вихователь направляє світло ліхтарика на дзеркальце.

2. Діти спостерігають, як промінь «стрибає» на стіну або аркуш.

Запитання:

– Що сталося зі світлом?

– Куди воно поділося?

Висновок: світло має властивість відбиватися від гладких поверхонь.

5. Дослід 4. «Світло любить світле»

Хід:

1. Вихователь прикладає до лампи (на безпечній відстані) білий та чорний картон.

2. Діти обережно торкаються картонів, порівнюючи температуру.

Запитання:

– Який картон нагрівся сильніше?

– Чому темний колір нагрівається швидше?

Висновок: темні поверхні поглинають більше світла й тепла, ніж світлі.

Підсумкове обговорення

– Чому світло і тепло важливі для природи?

– Як людина може берегти тепло та раціонально користуватися світлом?

(вимикати світло, коли його не потрібно; економити електроенергію; використовувати природне освітлення).

Вихователь узагальнює: Світло дає нам тепло, допомагає рости рослинам, робить світ яскравим і видимим. Ми маємо цінувати природні ресурси та використовувати їх розумно.

Очікувані результати:

Після проведення експериментів діти:

– розуміють, що світло нагріває предмети;

– знають значення світла і тепла для життя;

– демонструють інтерес до дослідницької діяльності;

– уміють робити прості висновки на основі спостережень;

– проявляють екологічно доцільну поведінку щодо збереження ресурсів.

Правила еко-поведінки вдома
(для дітей старшого дошкільного віку)

1. Економимо воду
  - Закриваємо кран, коли чистимо зуби чи миємо руки.
  - Наливаємо стільки води, скільки потрібно.
2. Дбайливо використовуємо електроенергію
  - Вимикаємо світло, коли виходимо з кімнати.
  - Вимикаємо телевізор та інші прилади, якщо ними не користуємося.
3. Сортуємо сміття
  - Складаємо папір до окремої коробки.
  - Викидаємо пластик, скло й органічні відходи у відповідні контейнери (разом із дорослими).
4. Повторно використовуємо речі
  - Використовуємо папір з двох боків.
  - Не викидаємо іграшки чи речі, які можна полагодити.
5. Піклуємося про чистоту дому та довкілля
  - Не смітимо на подвір'ї або в під'їзді.
  - Уміємо прибрати за собою після гри.
6. Бережемо природу у квартирі
  - Доглядаємо кімнатні рослини (полив, протирання листя).
  - Дбайливо ставимося до домашніх тварин.
7. Економно використовуємо папір та матеріали
  - Не рвемо зайвий папір.
  - Раціонально використовуємо олівці, фарби, клей.
8. Відповідально ставимося до покупок
  - Не просимо купувати зайве.
  - Вибираємо багаторазові речі (пляшки, пакети) разом із батьками.
9. Бережемо повітря

– Не дозволяємо накопичуватися зайвому пилю (допомагаємо вологому прибиранню).

– Нагадуємо дорослим провітрювати кімнату.

10. Ділимося добрими екозвичками з родиною

– Розповідаємо близьким, як можна берегти природу.

– Подаємо власний приклад екоповедінки.

Заняття

Тема : «Енергоефективний теремок

Мета заняття : Продовжити чарівну подорож у світ електрики та світла, розгадати таємниці енергії. Показати дітям, як важливо берегти магічні ресурси нашої планети – воду, тепло, електрику. Навчити маленьких дослідників працювати в командах, висловлювати припущення, дотримуватися плану чарівних експериментів та оберігати свій казковий дім від непрошених витрат енергії.

Виховувати любов і повагу до природи, відповідальність за наш чарівний спільний дім – планету Земля.

Матеріал: комп'ютер, проектор, декорації лісової галявини та казкового будинку, чарівна презентація про воду, відео-кадри Землі з космосу, музичний фон.

Хід заняття (казкова версія):

Музичне відкриття: Звучить чарівна фонограма, на екрані миготять казкові кадри Землі з космосу.

Голос із чарівного фонового запису промовляє:

«З космосу наша Земля сяє, мов блакитна перлина, повна морів, рік і озер. Здається, води так багато, що вона ніколи не скінчиться. Та людина повинна берегти її – кожну краплину!»

«Сьогодні ми поговоримо про наш спільний казковий дім – Землю, про те, як піклуватися про неї і жити у злагоді з природою».

«А чи хотіли б ви дізнатися, як звірята з казки «Теремок» охороняють свій чарівний дім?»

Казкова історія:

У полі стоїть маленький теремок. У ньому живуть звірята: спритна мишка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, вовчик-братик та лисичка-сестричка. Вони дружно живуть: дрова рубають, воду носять, лад у теремку підтримують.

Одного разу, йдучи по воду до річки, вони зустріли Капітошку – веселого чарівного друга, який розповів, як живеться звірятам у містечку. Звірята зацікавилися і вирішили покращити свій теремок.

Вони запросили техника-інженера, який провів водопровід із чистою фільтрованою водою. З того часу звірята пили кришталево чисту воду і дякували Капітошці.

Але скоро Капітошка помітив, що звірята марнують воду. Він навчив їх економити її, щоб жодна краплина не пропадала даремно.

Презентація «Про воду» – маленькі чарівники дізнаються, як берегти воду.

Зима в будиночку:

Прийшла холодна пора. Дрова закінчилися, крізь щілини дмухало холодом. Звірята не знали, як зберегти тепло. На допомогу прийшов **Гном-Економ**, який показав, як утеплити двері та вікна, розташувати меблі так, щоб сонце гріло кімнату, фольгувати батареї і встановити економне опалення.

Звірята втілили поради: нові пластикові вікна, утеплені двері, економний котел – і їх теремок став теплим та затишним.

Енергозбереження:

Одного дня звірята підраховали витрати електроенергії і були здивовані. Вони звернулися до **феї Еколампулі**, яка навчила їх користуватися енергозберігаючими лампочками.

Поради феї:

Завжди вимикати світло, виходячи з кімнати.

Не вмикати електроприлади без потреби.

Не залишати прилади без нагляду.

Звірята дотрималися порад і тепер енергію зберігають, а заощаджені кошти витрачають на книги, розмальовки та свята з друзями.

Підсумок чарівного заняття: Діти разом зі звірятами дізналися, як економити воду, тепло та електроенергію, берегти природу, працювати в команді та дбати про свій спільний казковий дім – Землю.

день землі - Microsoft PowerPoint Viewer

Подивіться, ось пустеля. Ви колись були у пустелі? (Ні) Тоді давайте прогуляємося нею. Ой, тут так жарко, що відразу хочеться пити. Діти у пустелі дуже мало питної води! І взагалі з кожним роком питної води меншас по всій планеті. І для того, щоб ми не залишилися без води потрібно її економно використовувати. Чи вмієте ви економно користуватися водою? Зараз перевіримо.

Тетяна Кривоусько
Даня
Савлох Ірина
Даша

10:26
20.04.2023

день землі - Microsoft PowerPoint Viewer

Та ще є речі від яких наша планета радіє. Давайте подумасмо, що це за речі? (Насадження дерев та різноманітних рослин, піклування про тварин, економне використання води, їзда на велосипеді, сортування сміття)

ЯК ПРАВИЛЬНО СОРТУВАТИ СМІТТЯ?

- Скло
- Пластик
- Метал
- Папір
- Органіка

Тетяна Кривоусько
Даня
Савлох Ірина
Даша

10:27
20.04.2023

anna.sevati - Microsoft PowerPoint Viewer

Ой, погляньте, яка забруднена річка. Як ви думаєте, тут може хтось мешкати? Діти, у нашої планети є дуже велика проблема – це сміття. Сміття забруднює водойми, ґрунти. І через це страждають всі живі організми нашої планети. Щоб уникнути цієї проблеми необхідно правильно викидати сміття. Його необхідно сортувати. Давайте зупинимося біля цієї річки і правильно посортуємо сміття, яке потім поїде на сміттєперероблюючу фабрику.

Тетяна Криулько
Даня
Савелок Ілона
Дарія

10°C Cloudy 18:10 20/04/2023

anna.sevati - Microsoft PowerPoint Viewer

Виключити Остановити в Безпечності Учасники Чат Новий демонстр. Пауза демон. Прикличення Додатково

Вы запустили демонстрацию экрана Остановить совместное использование

Дидактична гра Сортуємо сміття.pptx

00:00:25 / 00:01:41

Тетяна Криулько
Даня
Савелок Ілона
Дарія

10°C Cloudy 18:13 20/04/2023

Інтегроване заняття на тему:

«Хатинка для Вухастика».

Мета: Формувати ключові компетентності дітей: предметно – практичні, технологічні, конструктивні, сенсорно пізнавальні та природничо – екологічні, що базуються на здатності дітей до природо доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях та ґрунтуються на емоційно-ціннісному ставленні до природи. Спонукаати дітей до практичної діяльності, яка б була спрямована на використання базових понять та уявлень про сталі дії і поведінку та збереження природних ресурсів. Активізувати мовлення дітей та збагачувати словник словами, словосполученнями, простими реченнями, що характеризують пору року – зима. Розвивати здатність дітей використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко – математичних знань, умінь та навичок до аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю під час колективної діяльності. Виховувати поняття про бережне ставлення до природного оточення.

Матеріал: ментальна карта «Зима», вірш К. Перелісної «Для потішечки», Л.Лежанської «Зайчик плаче на морозі», штучна ялинка, зображення зайчика в різному настрої, носова хусточка, музично- дидактична рухова гра «Ми стрибаєм як зайчата», презентація «На лісовій галявині», дидактична гра: «Бережемо природу» (сортування сміття), дидактична гра: «Зайченятко заблукало», палички для рахунку, палички Кюїзенера, музична руханка «Зайчата»

Хід заняття:

Почати заняття з короткої бесіди про зиму, використавши ментальну карту «Зима».

Дітки, давайте розглянемо ось таку незвичайну карту. Вона нам розкаже багато цікавого.

- Яка погода буває взимку?
- Що одягають діти?
- В які ігри вони грають?

- Яке свято святкують?
- Як розважаються?
- Як допомагають птахам?
- Як можуть дітки допомагати звірам у лісі?
- Про яку пору року розповідає ця карта?

Прочитати вірш:

Попід вікнами мороз ходить щулиться,

Попід вікнами мороз ходить щулиться,

То загляне у садок, то на вулицю:

«Де це дітоньки мої поховалися?

Та невже ж вони мене ізлякалися?

Я їм шкоди не зроблю ані трішечки,

Тільки носики вщипну для потішечки!»

Ось яким лукавим буває мороз взимку. Зима засипала все снігом, зупинила ріки, накрила їх шаром льоду, замерзлими стоять дерева, холодна красуня зачарувала весь світ. Але зима не тільки гарна, а й холодна та голодна пора року.

– Чуєте, хтось плаче під ялинкою? (Знаходять зайчика). Погляньте, в нього мокра носова хустинка, як ви думаєте, чому він плаче? (Вирішення проблемного питання). Прочитати вірш:

Зайчик плаче на морозі, бо йому померзли нозі,
Ходи, Вухастику, до хати, в теплім ліжку будеш спати.

– Немає в мене хатки, ніде мені зігрітися і малих зайченят від холоду заховати. Хочу хатинку збудувати вже і галявинку придивився. Ось зараз піду туди працювати.

– Вухастику, а ми тобі з дітками радо допоможемо. Під веселу музику пострибаєм як зайчата до тебе на галявину. (Музичний файл додається)

МИ СТРИБАЄМ ЯК ЗАЙЧАТА

Ми стрибаєм як зайчата
Молодці ви, малюки!
Гарно вмієте стрибати
Веселіться залюбки!
Добре зайчики сховайтесь
Йде лисичка вас шукать!
В схованці своїй лишайтесь –
Тільки вушка хай стирчать!
Тихо-тихо посидіть
Вушками пошевеліть,
Вас лисичка не знайшла,
І уже вона пішла.
Покружляємо, зайчата,
Молодці ви, малюки!
Гарно вмієте кружляти
Веселіться залюбки!
Нам не треба вже ховатись,
Лиска не прийде шукать.

На галявинці лишайтесь,
 Будем далі танцювать.
 Лапки плескають в зайчаток
 Молодці ви, малюки,
 Гарно вмієте плескати
 Веселитись залюбки!

Ось ми і на галявині, але що це? (слайд №1)

– Що це? Звідки стільки сміття? Хто ж це так відпочивав і не прибрав за собою? Як же Вухастика тут будинок будувати серед такого безладу? Що будемо робити, дітки?

– Навчимо як потрібно прибрати та сортувати сміття Вухастика?
 (Проводиться дидактична гра: «Бережемо природу» - сортування сміття).

– Ось ми і навчили Вухастика як прибрати та сортувати сміття?

– Погляньте, який тепер у Вухастика настрій? (Слайд №2)

Тепер галявинка вільна і ми можемо спокійно допомогти Вухастикі збудувати для зайчат хатинки. Проводиться дидактична гра «Зайченятко заблукало» з використанням паличок Кюїзенера, або паличок для рахунку.

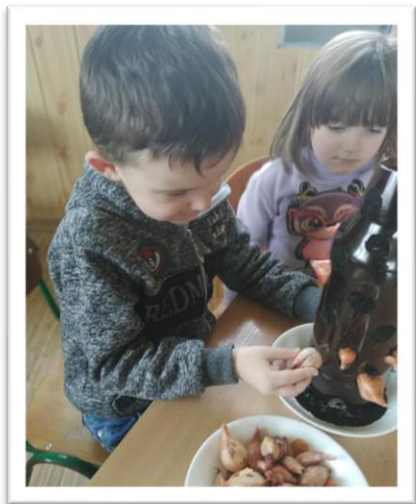
Дітки візьміть картки із проектом будинків та допоможіть їх добудувати, використайте для цього необхідні палички, підберіть їх за кольором та довжиною. (Після того, як діти викладуть палички потрібно запропонувати кожному зайчику віднайти свій будинок)

Дітки, ви справилися із завданням, допомогли Вуханчику, а тепер допоможіть кожному зайчику знайти свій будинок. У зайчиків є кольоровий бантик, а будинок має свій колір на даху. Орієнтуючись на кольори і розселіть зайчат по будинках.

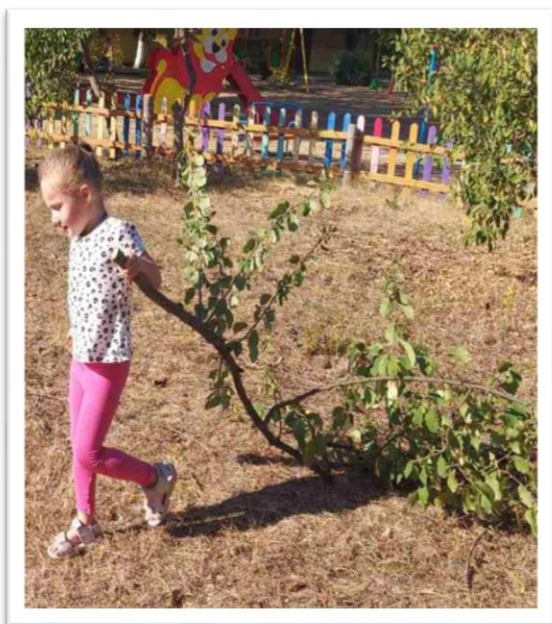
Ми з вами можемо допомогти Вуханчику прибрати сміття на галявині, збудувати хатинки для зайчат. Зробили багато добрих справ. А тепер всі зайчики запрошують вас разом з ними потанцювати.

Проводиться музична руханка «Зайчата»

**ЗАХОДИ З ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ НАВИЧОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК
МІШКОВО-ПОГОРІЛІВСЬКИЙ ЗДО №1 «ЗОЛОТИЙ КЛЮЧИК»**

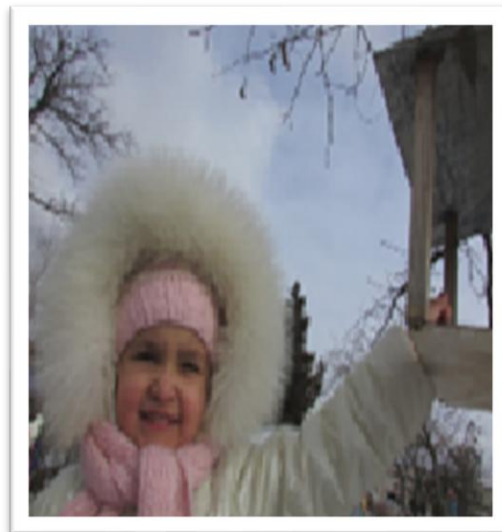

Акція «Чисте довкілля – чисте сумління»

Акція «День птахів»

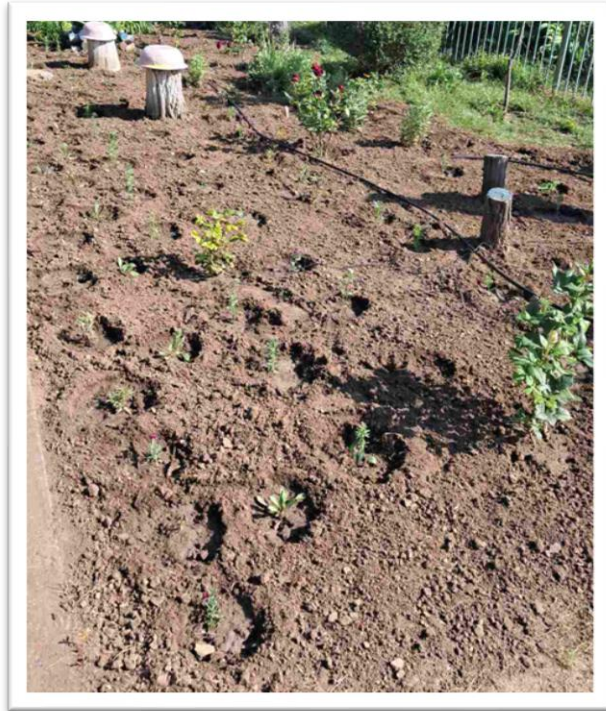

Акція «День Землі»

Проект «Рости, рости зернятко на радість маляткам»

Проект екологічна стежинка «Казковий світ природи»

Проект «У бабусі на подвір'ї» (облаштування майданчику)

